

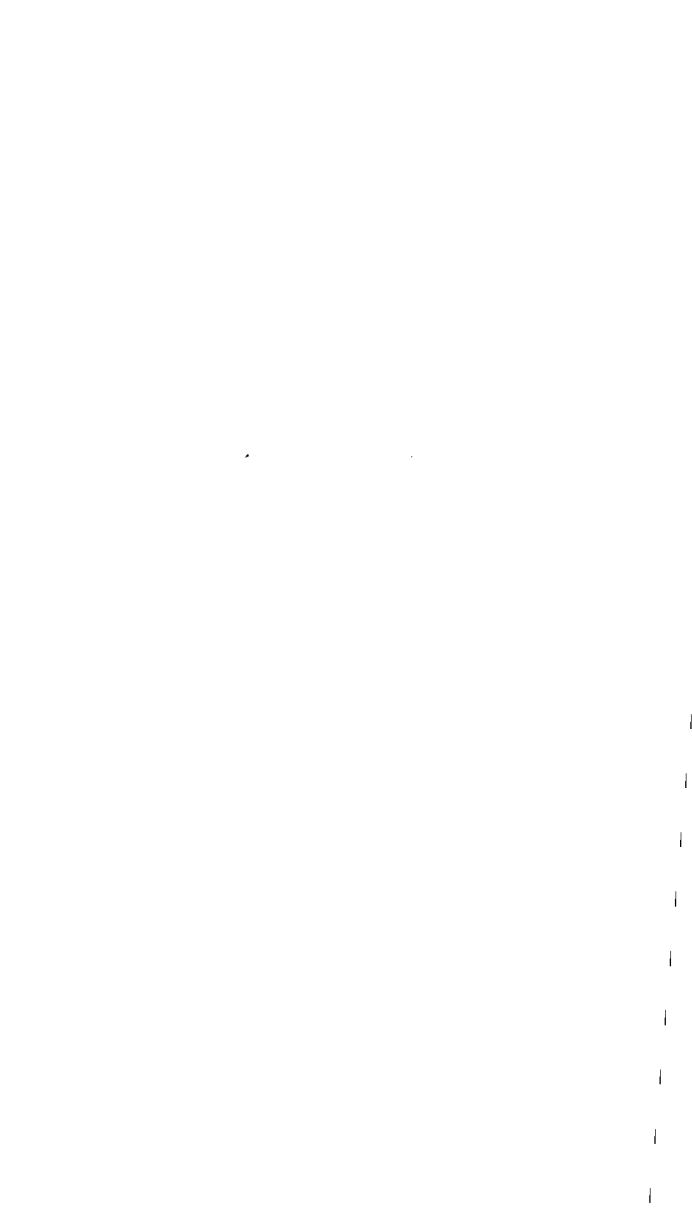

ANTONIO ZAVALA

Patxi Eraskin bertsolaria

(1874 - 1945)

II

PATXI ERAUSKIN BERTSOLARIA

(1874-1945)

II

AUSPOA LIBURUTEGIA

131

EDITORIAL AUSPOA

**Plaza de Santa María, 2 — Teléfono 66 16 12 — Tolosa
(Guipúzcoa)**

ANTONIO ZAVALA

4 ABR. 1978

PATXI ERAUSKIN BERTSOLARIA
(1874-1945)

II

AUSPOA LIBURUTEGIA

1978

© Auspoa Liburutegia - Tolosa (Guipúzcoa)
Inprimatzalle: IZARRA - Polígono 36 - Usúrbil (Guip.)
Depósito Legal: S. S. 17/78
I S B N 84 - 7158 - 039 - X
Enero - 1978

ARKIBIDEA

Oarra	9
(1920) Bertso berriak amaika urteko mutilla ildako lapurrari jarriak	11
(1920) Andoain'go <i>Aldape'ri</i>	22
(1922) Bertso berriak Afrika'n gauden eus- kaldunak jarriak	25
(1922) Sabin-aldez	31
Ezpata-dantza	36
(1924) Bertso berriak Keixeta aizkolariari jarriak	37
(1924) Bertso berriak San Fermin glorioso- ren bizitzari jarriak	44
(1924) Gora gure Euskalerrria!	51
(1925) Bertso berriak bi aizkolariari jarriak	61
(1925) Bertso berriak Azpeiti'ko aizkol-apus- tuari jarriak	74
(1925) Bertso berriak Tolosa'ko aizkol-apus- tuari jarriak	82
(1925) Bertso berriak munduko izateari ja- rriak	89
(1926) Bertso berriak Uzkudun ukabilkari txapeldun Europa'koari jarriak ...	94
(1926) Bertso berriak lau probintzietako aizkolariari jarriak	102
(1926) Bertso berriak esku-pelotari txapel- dun Atano'ri jarriak	108
(1926) Bertso berriak gipuzkoarren onrari jarriak	118
(1927) Bertso berriak (Beizama'ko erail- keta)	123
(1927) Azpeiti'ko aizkol-apustua	132
(1927) Bertso berriak Donosti'ko euskal as- teari jarriak	135
(1927) Arrospide'ri	142

OARRA

Patxi Erauskin bertsolariaren bigarren liburu onetan, arek 1920 urtetik 1927 urtearen erdi alderaiño jarri zituan bertsoak bildu ditugu.

Bertso auetan ere gai asko erabiltzen dira: bi eriotz —Eibar'ko bat eta Beizama'koa bestea—, abertzaletasuna, Afrika'ko gerra, aizkol-apustuak, santu-bizitza bat, erlijioa, Uzkudun, Atano, Gipuzkoa'ko kirol-gizonik onenak, Donosti'ko euskal astea...

Beraz, zazpi urte oietako gertaera garrantzitsuenak, Euskalerrarentzat beintzat. Eta gertaera oiek euskaldun baten biotzean zer iritzi ta sentimentu sortzen zituzten ikusteko, au baiño ixpillu garbiagorik nekez billa genezake.

Azaleko marrazkiak, Patxi Erauskin'en arpegia agertzen digu. Flores Kaperotxi-pi'ren lana da, eta Donosti'ko El Pueblo Vasco egunkarian azaldu zan, 1929'eko Otsaillaren 10'an. Erauskin'ek, eskerrak ematearren, bertso au argitaratu zuan Argia'n, 1929'eko Otsaillaren 24'an:

*Kaperotxipi, argitaldua
dezu nere argazkia,
arrituta txoil egiñak ditu
asko ura ikustiak.
Zentzuaz arrunt betea zaude
izandu arren gaztia,
argiaz berriz badirudizu
odei goiko eguzkia,
zu goratutzen igaroko det
nere bizitza guztia.*

(1920)
BERTSO BERRIAK
AMAICA URTEKO MUTILLA ILDAKO
LAPURRARI JARRIAK

- 1/ Aditzera bat atzo artu det
bertso batzuek jartzeko,
esperentzia gañera bertan
ondo kontsideratzeko,
itxumenian dauden denari
begiak zabaldutzeko,
zerengaitikan jaio giñaden
gauza asko ikusteko.

- 2/ Bertso berriak jartzera nua
Gipuzkoa'ko partean,
millaz ondoren bederatzi eun ta
gaur ogeigarren urtean;
negargarri bat gertatu zaigu
Eibar'ko erri maitean,
Altzu izena deitzen dioten
baserri etxe batean.

3/ Seberiano Arizmendi oian,
amaika urteko mutikua,
soroan berriz lana egiten
famili gañerakua;
Santiago Larrea'k atalarekin
bizia kendutakua,
Garagarrillaren zazpia izan da
egun gogongarrizkua.

4/ Amaika urteko ume gaixoa
oian atalaraz iltzen,
armarioak puskatu eta
gero diruak lapurtzen;
munduko etsai demonioak
Santiagokin zebiltzen,
lurpean sartu bizirik eta
ala ere ez da pagatzen.

5/ Santiago Larrea'k Bizkai Munitibar'en
ogei ta bost urte jaiotza,
brontzeak baño gogorragoa
izan bear du biotza;
iru eun pezta zikiñengatik
utzi umea illotza,
bere biziaz ordaindu beza
oraiñ arren eriotza.

- 6/ Ori egin du egun erdian,
utsa illunabarrean,
auzoko etxean morroi egona
bera ala bearrean,
famili ori nundik zebillen
ark bazekian urrean;
orrelakorik ez da gertatu
oraindik Euskal-Errian.
- 7/ Gaztetatikan baldin badatoz
biziotsu ta alperrak,
indartutzean oiek dirade
illtzalle eta lapurrak;
baserritarrak, entzun zazute,
langille zintzo jatorrak:
etxietan jarri ate fuerteak
eta kateko zakurrak.
- 8/ Umea illda diruak lapurtu,
gero kalera etorri,
ikusitako lagun guztiak
konbidatutzen bai larri;
baserri Altzu'n zer pasatu zan
laister zabaldu zan berri,
ez da motela Santiago zala
egin ziona igarri.

- 9/ Aitorturikan bera izan zala
esku lotuan jarrita,
txit berotuta arkitutzen zan
Eibar'eko karrika;
guardiazibilek ez baluate
kotxean sartu korrika,
arrazoiaz ta emakumeak
an illko zuten arrika.
- 10/ Zer naigabeak semea illda
arren aitag eta amak,
errukitutzen gera gu ere
ori entzuten degunak;
kreitu onean ipiñi gaitu
Bizkaia'ko euskaldunak,
gauza onikan ez du egiten
kristau zentzu gaizto dunak.
- 11/ Santiago Larrea eroria da
gutziz delitu aundian,
orri lepoa biurtu bear zaio
aguro urkamendian;
kristau illtzalle eta lapurrak
orduan bildurtzen diran,
gañerakoan esango degu
errespetoak nun diran.

12/ Kriminal orri etzaio gero
iñola bear barkatu,
mundu guztiak ala dio ta
grillu artean urkatu,
orren antzera dabiltzan danak
ditezen eskarmentatu;
orra Erauskin'ek amabi bertso,
zar ta gazteak, kantatu.

Bertso-papera, *Imp. J. Diaz.* — *Irún* moldizte-
tegian argitaratua, eta Altzo-azpiko Olazabal-berri
baserriko Inazio Zabala'ren eskutik jaso.

Beste argitaraldi bat, *Imp. de Víctor Fernán-*
dez. — *EIBAR* moldiztegian egiña, Oiartzun'go
baserri batetik Luis Mitxelena'ren bitartez es-
kuetaratu genduan.

Paper auek ez dute alkarren artean aldaketarik.

* * *

Eibar'ko eriotza onetzaz zerbait geiago ikas-
tearren, garai artako periodikoak zer zioten ira-
kurtzea on litzakela iduritu zitzaigun. Donosti'ko
«*La Voz de Guipúzcoa*» eskatu ta aztertu gen-
duan. Onek diona, urrengo lerroetan arkituko
du irakurleak. Bertsolariak dionarekin, oso bate-
ra dator. Dudarik gabe, Erauskin'ek periodikoren
batetik, eta bearbada onetxetatik, artuko zituan
bere esatekoak. Egiten duana auxe da: periodi-
koak erderaz eta itz-lauz esaten duana, berak eus-
keraz eta bertsoetan jarri.

Ori ikusita, zera batez oartu giñan. Garai ba-
tean, antziñako denboretan alegia, bertsolariak,
berak ikusita edo besteren bati entzunda ikasten

zuan gertaeraren berri, eta besterik gabe bertsoak jarri.

Baiñan gero, periodikoak ugaldu ziranean, aue-tatik asi zan esatekoak ateratzen, gai askotarako beintzat. Alegia, periodikoa jarri zan gertaera eta bertsolariaren tartean. Iñor oartu gabe egin bazan ere, aldaketa aundia izan zan ori bertsolaritarako. Geroztik, berriz, bitarteko berriak sortu dira: irratia eta telebisioa batik-bat.

Luzatzen ari gera, ordea, eta ara *La Voz de Guipúzcoa*'k eriotza onetzaz diona:

* * *

(«*La Voz de Guipúzcoa*», 8.VI.1920)

DESDE EIBAR EL CRIMEN DE AYER

«Según noticias que se nos han trasmitido por teléfono desde Eibar, próximamente a las cuatro de la tarde de ayer se cometió en el caserío denominado «Altzo», situado en el valle de Gorosti, un horrible crimen, cuya víctima ha sido un niño de doce años de edad, llamado Asensio Arizmendi.

El autor del crimen, cuyo nombre se desconoce y cuyo propósito era sin duda saquear el caserío, llevándose cuanto cayera en sus manos, entró en el caserío por una ventana a la hora en que consideró que no había nadie en ella.

Desgraciadamente se encontraba en la casa el niño Asensio, quien por sentirse algo indispuerto quedóse en la cama mientras sus padres se dedicaban a sus faenas agrícolas.

El ladrón, al apercibirse de la presencia del niño, se fué directamente hacia el lecho donde estaba la infeliz criatura y con un palo grueso le dió un golpe violento en la cabeza, destrozándose la por completo.

Cometido el crimen, el ladrón, que venía provisto de una palanqueta, forzó los cajones de dos cómodas que se hallaban en las habitaciones, apoderándose de 350 pesetas.

Al regresar los colonos después de terminar sus labores, se encontraron a su hijo manando abundante sangre de la herida que le había producido el agresor. Creyendo que se trataba de una simple hemorragia avisaron inmediatamente al doctor don Ciriaco Aguirre, quien no pudo hacer otra cosa que certificar la defunción del infeliz Asensio Arizmendi.

El Juzgado ha intervenido en el asunto, comenzando a practicar las oportunas diligencias para capturar al asesino.

Como presunto autor del crimen, que ha causado penosa impresión entre los veci...¹ un casero que habita en aquellas cercanías y que goza de pésima reputación y cuyos antecedentes no son muy recomendables.

Sin embargo, hasta la fecha se ignora su paradero, pero se espera que de un momento para otro caerá en manos de la justicia.

* * *

(«La Voz de Guipúzcoa», 9.VI.1920)

¹ Periodikoan itz batzuk falta dira emen.

EL CRIMEN DE EIBAR HA SIDO DETENIDO EL CRIMINAL

Ayer por la mañana, fue detenido el autor del horrible crimen perpetrado en el caserío «Altzu» situado en el valle de Gorosti y de cuyo hecho tuvieron conocimiento nuestros lectores.

Se llama Santiago Serra, de 25 años de edad, natural de Munitibar, jurisdicción de Marquina.

Desde hace unos siete años prestaba sus servicios en calidad de criado en el caserío «Aguerre», próximo a la casa donde cometió el crimen.

Por algunas faltas que había cometido, fue despedido por el colono a cuyo servicio estaba. Hace próximamente mes y medio trabajaba en la herrería que el señor Errasti tiene establecida en la villa de Eibar.

Jugador empedernido, estaba agobiado de deudas. La última quincena que cobró se la jugó y por no pagarlo se escapó, internándose en el monte en donde solía dormir.

El domingo pasado se le vio comiendo en el caserío «Acondia», desde donde se dirigió a la sidrería Urquiola-Chiqui, merendando en compañía de varios amigos suyos.

La noche del domingo estuvo merodeando por las heredades situadas entre los caseríos «Altzu» y «Aguerre» y entonces fue cuando ideó el asalto de la casa donde tuvo lugar el horrible asesinato.

COMO SE COMETIO EL CRIMEN

El criminal Santiago Serra, sujeto de muy malos antecedentes y que en la actualidad trabaja-

ba al servicio de don Francisco Errasti, juez suplente de Eibar, ha sido detenido por orden de su amo y sometido a un interrogatorio hábilmente dirigido por el señor Errasti.

A preguntas de este señor, que ejercía el cargo de juez en funciones por estar ausente el efectivo, Santiago ha confesado su crimen en la forma siguiente:

Próximamente a las cuatro de la tarde del lunes, hora en que por regla general abandonaban su casa los colonos del caserío «Altzu» a fin de dedicarse a las faenas agrícolas y después de haberles visto salir, y creyendo que no habría nadie dentro, penetró en la casa por la ventana trasera del edificio y que da acceso a la cuadra.

Una vez en el interior del caserío, subió las escaleras que conducen a las habitaciones en donde sabía que había dos cómodas en las que los colonos guardaban el dinero.

LA VICTIMA

Al penetrar en las habitaciones en donde pensaba cometer el robo, ví al niño Asensio Arizmendi, que al apercibirse de mi presencia me dijo:

—Shanti, ¿tú por aquí? ¿Qué necesitas? Si necesitas algo, los padres están en la heredad y puedes hablar con ellos. Yo no he podido ir a la escuela porque me encontraba algo indispuesto y mi madre me ha dicho que me estuviera en la cama.

Al oír las preguntas del niño, a quien le creía dormido, vacilé un momento y sin decir una

palabra, bajé a la cuadra en donde permanecí unos diez minutos, reflexionando qué es lo que debía hacer, si matar al niño a fin de que no me pudiera denunciar, o por el contrario alejarme y volver otro día.

EL CRIMEN

Por fin, continuó el criminal, que en su narración dió pruebas de gran desaprensión y cinismo, después de reflexionarlo bien, me decidí llevar a cabo mi misión, arrojando todas las consecuencias.

Junto a la puerta de la cuadra vi un palo grueso y me apoderé de él para defenderme si llegase la ocasión.

Sigilosamente, volví a subir las escaleras que conducen a las habitaciones y, haciendo el menor ruido posible, entré en el cuarto donde estaba acostado el niño Asensio.

Este, al parecer estaba dormido, pues no se dió cuenta de mi llegada. A fin de que no me estorbara en mi «trabajo», le dí un violento golpe en la cabeza con el palo que llevaba, destrozándosela por completo.

Cometido el crimen, con una palanqueta que me había proporcionado, abrí los cajones de dos cómodas, apoderándome de 350 pesetas que encontré en ellos y me dí a la fuga internándome en el monte.

Esto ha sido lo que ha dicho en su primera declaración el autor del terrible y repugnante crimen, que tan honda impresión ha causado entre los vecinos del valle de Gorosti.

MAS DETALLES

Por la tarde llegó ayer a Eibar, procedente de San Sebastián, el Juez de Instrucción del partido judicial de Vergara, señor Barcáiztegui, que tomó nueva declaración a Santiago Serra, autor del crimen.

Este repitió cuanto hemos dicho añadiendo que después de cometido el delito y pasadas un par de horas durante las cuales permaneció oculto en el monte, comió un bocadillo en la taberna «Ondamendi», en donde convidó a cenar a varios amigos, quienes aun cuando se extrañaron de su esplendidez, no sospecharon que su dinero pudiera ser fruto de un crimen.

En poder del acusado se encontró toda la cantidad robada, excepto 60 pesetas que las había gastado.

En vista de que la indignación de los vecinos era tan grande que querían linchar al criminal, el juez, señor Barcáiztegui, ordenó que se trasladara a Santiago Serra en un coche celular a la cárcel de Vergara.

* * *

(«La Voz de Guipúzcoa», 10.VI.1920)

DESDE EIBAR

Continúan los comentarios sobre el horrible crimen perpetrado en la tarde del lunes en el caserío «Altzu», de cuyo suceso tienen conocimiento nuestros lectores.

El criminal se llama Santiago Larrea y no Serra como decíamos ayer por un error involuntario.

(1920)

ANDOAIN'GO ALDAPE'RI

1/ Erauskin'ek ojua,
Andoain'go *Aldape*,
izki batez alkarri
egin gabe kalte;
zuk zeinbat maratilla,
nik ainbeste ate,
diazunez lotatik
esnatu gaitezke.

2/ Bigarren *Murumendi*
artzen dezu autan,
ez uste dagoanik
gau ta egun lotan;
ernai ikusten degu
bost gautatik lautan,
itz eingo du Pasaia'n
igande onetan.

3/ Irugarrena berriz
dezu *Txadon-zaia*,
berau ezta Euskadi
Amaren etsaia;
jakintsu ta garbia,
apal da lasaia,
ori beste bat ainbat
egingo da saia.

4/ Laugarrena diozu
Gabiria'tarra...
Zeori ez al zera
gu bezin alperra?
Ixeke egitea
da gauza bat txarra,
saiatu zuzentzera
ein dozun okerra.

5/ Poz osoan bainago
Kirikiño'rekin,
bakarrik naiz *Aldape*
zirikariakin;
zeñek izpar geiago
idaztera ekin,
sinistu jarraitzeko
dagola

Erauskin.

Euskadi, 1920.XI.7.

Agidanean, Erauskin'en gustoko izan etzan zerbait idatzi zuan an edo emen Andoain'go *Aldape* orrek, eta arek bertso auen bidez erantzun.

Aldape ori ez dakigu nor zan; *Txadon-zaia*, Astigarraga'ko Txomin San Sebastian zana zan; *Kirikiño*, berriz, Ebaristo Bustinza idazle ospetsua (1866-1929).

Murumendi eta *Gabiriatarra* nor ziran guk beintzat ez genekian, baiñan Erauskin'en seme Martinek onela esan digu:

«*Murumendi* Itsasondo'ko sakristau txikia zan, erri orretako sekretario, gure aita zanaren adiskidea. Beronek *Argia'n* idazten zuan. Taberna bat zuan Itsasondo'n. Oso gaztea nintzala, bein aren etxera joan nintzan, euskal jai bat ospatzeko, arek zituan leiotarako apaindurak gure etxean ipintzeko. Beronen izena, Jose Anjel Izuzkiza omen zan.

Gabiriatarra Gabino Murua zana izan zitekean. Onek ere *Argia'n* idazten zuan.»

Andik egunetara, 1920.XI.17'an, bertso oiek zakar xamarrak zirala idurituta, itz auek argitaratu zituan Erauskin'ek *Euzkadi'n*:

«Andoain'go *Aldape'ri*: Etzaitut ezagutzen. Pozez nago ezagutzeko. Datorren igandian uste det ortxen izango naizela. Asteasu ta Zizurkil'era juan bear det, or ere badauzkat ezagunak-eta, aspaldian itz aspertu bat egiteko naiturik; eta orruntza ezkerro etzaute zuek ere urruti. Jakin det zeradela gazte zintzo bat, eta nik uste nuan orko kopeta beltz itzaldun orietakoren bat asi zaigula illea artutzen. Bada nik egin nizun erantzuera ona kankallu onek! Ez ikaratu, ez; ekin idazten bildurrik gabe. Emendik aurrera ez dizu erantzungo kirtenkeririk *Erauskin Errotari'k*.»

(1922)
BERTSO BERRIAK
AFRIKA'N GAUDEN EUSKALDUNAK
JARRIAK

- 1/ Bertso berriak jartzera goaz
egiaz da borondatean,
millaz gañera bederatzi eun ta
ogei ta bigarren urtean,
itz bat bakarrik tildatu gañe
miliziaren kaltean,
jakin zazuten nola gabiltzan
metralla-txistu artean.

- 2/ Afrika'n gauden euskal mutillak
jartzen ditugu bertsoak,
ondo ikasi, neskatx da mutill,
aitonak eta atsoak;
emen semeak ill da or daude
triste guraso batzuak,
eskerrak geuri laguntzen digun
Jaungoiko errukitsuak.

- 3/ Emen semeak illda or daude
zotinka asko guraso,
geureak ere gerta litezke
modu orretan akaso;
konpiantzarik geren buruaz
iñola're ezin jaso,
ordu askotan gertatzen gera
biziaz etsita oso.
- 4/ Oroitzen zaigu aita ta amak,
senide, parienteak,
baita gañera ez gutxiena
andregai kutun maiteak.
Noiz irikiko ote diguzute
zeuren etxeko atea?
Zuenganako amorioaz
dauzkagu biotz beteak.
- 5/ Neskatx kutunak, egiten gera
zubekin asko oartu,
nai gendukena sano ta azkar
zeuren aurrera agertu;
zeruko Ama Erregiñari
lagundutzeko agurtu,
gutzaz etsita senarrik berriz
belarri-motzik ez artu.

6/ Euskalerrian jaio giñaden
garbi ta zintzo azita,
askotan emen gertatzen gera
geren biziaz etsita;
pultsu-indarrak goien ziranak
barreneraño jetxita,
Ernio'ko aitzak negar ein leike
nola gabiltzan ikusita.

7/ Jaiotzea beste kulparik gabe
au al geunden merezita?
Morralarekin jarri zaizkigu
bizkarrak ondo ezita;
gertatzen bagera zori txarrean
emen biziak utzita,
esaten degu: «Mutillak, gaudek
zerua irabazita!»

8/ Amak gosaria eman da iñoiz
egiten giñion muziñ,
nai izan arren orain guk ura ¹
iñola billatu eziñ;
emen ederki ikasitzen da
jan da edaten edozeiñ,
or txarra zala esandakoa
orain guri nork janaziñ.

¹ Bertso-paperak: *naiz izan arren.*

- 9/ Batzuek berriz etorri ziran
onuntza boluntario,
orain Afrika'ri egingo lioteke
pozik askorik adio;
beren buruari ernegatuta
artu diete odio,
illdakoarentzat ollo salda ta
botikak ez du balio.
- 10/ Mutil gazteak, zuentzat ere
orra ejemplo bat ona:
farrandak utzi, zintzo ibili,
sobratu diru al dana;
txorakerian or gastatu ta
askok daukaguna pena,
errukarri zebillek emen
pezta bat ez daukena.
- 11/ Gure lagunak batzuek etxera
emendik jun diranean,
pozak zoratzen omen dabilta
nola gau ta egunean;
emengo ibiliz oartu baietz
ordurikan geienez,
mundu onetako zoriona guk
orruntza gatozenez.

12/ Egunen batean zuetara gu
sano etortzen bagea,
zer litekean ez dakigu guk
munduan ditxa ohea;
zaputzik gabe jango ditugu
taloa eta babea,
izaizu arren gutzaz kupira,
zeru ta lurren Jabea!

Erauskin Errotariak

Bertso-papera, «A. Zunzunegui. — *Beasain*»
moldiztegian argitaratua, Donosti'ko Gregorio Mu-
jika zanaren bilduman.

* * *

Bertso auetzaz onela esan digu Erauskin'en
seme Martinek:

«Oik saldu giñuzen Larraitz'en aitak eta biok.
Anaia Ramon etzait gogoratzen. Guardiazibil bat
etorri ta eskatu:

—*Dame uno.*

Nik amar xentimo eskatu ta arek eman.

Gero aitak:

—Ik guardiazibillari ere kobratu diok ba!

Ta nik:

—Zergatik ez nion kobratuko ba? Nik saltzeko
neuzkan!

* * *

Lazkao-mendi'ko Inazio Zurutuza Afrika'ko gerra ortan ibili zan. Andik etorrita, Erauskin'en alaba Nemesiarekin ezkondu zan eta aren sui biurtu. Inazio Zurutuza ori illa da. Argibide au, Erauskin'en seme Joakinek eman digu.

Bertso auek nola paratu ziran, ez digu iñork ere adierazi. Gure iritzirako, Inazio Zurutuza orren antzera gerra ortan ibillitako mutillen batzuek bertsoak jartzeko eskatuko zioten Erauskin'i, eta onek aien gustoa egin, eta an zebiltzan soldaduen izenean jarri ere.

(1922)
SABIN-ALDEZ

Gau eta egun oartzen zaigu
geure aita Sabin zana,
eusko-aberria miraritutuz
izendatutzen dutena.
Ta nola ez Ama Euskadi'ren
seme azkar ta zuzena,
Sukarrieta'n lur onengaitik
asnasea utzi zubena,
ludi guztian sortu leiteken
semerik argitsuena?

Geuk bear ainbat ezin goititu
edo jaso ere naita;
bazendekizu zenbat zaitugun
seme illun onexek maita!...
Oiu garbian deitzen dizugu
euskotar guztion Aita.
Argi bizia izandu baziñan
gizon azkarra're baita.
Argatik gora jaso nai zaugu
gu euskotarrak gera-ta.

Txapela kendu burutik eta,
idatzi-zale argia,
fede biziaz aitor dizugu:
etziñan seme nagia.
Gezurra sartu lurpera eta
egia erakutsia,
Aita Sabini aitor deiogun,
noiz dator gure gogoa,¹
izan zalako sei laterrien
piztale miragarria.

Ainbat ariñen jaso deiogun
marmol gogorrezko arriz.
Euskadi maite degun semiok
opa diogu bost aldiz.
Anei-aneika jungo giñake
guztiok naitasun aundiz,
eta pozikan anka gorrian
edo arkaitz eta mendiz.
Zori aundia bizi generala
baldin zabalduko balitz!

Ordizia'tik
Erauskin Errotari

Euzko Deya aldizkaria, 1922, II.

* * *

Laugarren bertsoa, 1935.XII.8'eko *Argia'n* ere argitaratu zuan *Erauskin'ek*, Aldaketak: 4/1: Taiu bat ona jaso dezaiozun; 4/3: Ama Euskadi maite degunok; 4/5: ikertutzea joango giñake; 4/6: guztiok maitasun aundiz; 4/7: baita ga-

¹ Puntu au gaizki dago; *Erauskin'ek* etzuan ola jarriko.

ñera anka gorrian; 4/8: nola arkaitz eta mendiz;
4/9: zer zoriona gu bizi gerala; 4/10: ori argi-
tuko balitz.

Ta aurretik beste bertso au:

Geure aita Sabin ez balitzaigu
Euskadi piztera irten,
nungoak eta zein giñan ere
ez genduan guk jakiten;
baita gañera urte gutxi barru
oinpeko belarra jaten,
ura bezelako semeak gutxi
dira ludian izaten,
orregatikan idatzitzen det
guztiak jakin dezaten.

* * *

Azken bertso au, *Argia*'ren 1934.XII.23'eko
zenbakian ere argitaratu zuan; 5 eta 6'garren le-
rroak aldatzen ditu:

beragatikan saia gaitezen
zor zaion eskerrak ematen.

Eta beste bertso au ere bai:

Milla zortzireun irurogei
eta bostgarren urtean,
Ilbeltzak ogei eta sei
zituan egun batean,
gure aita Sabin jaio zanean
Bizkai'ko Abando maitean,
ark utzi zigun bide zuzenetik
zintzo ibili gaitean.

* * *

Sabino Arana'ri buruz beste bi bertso ere baditu, *Argia'ren* 1931.XI.8'an argitaratuak:

Euskadirentzat izandua dan
egunikan illunena,
Jaungoikoak, ail, Sabini
Beregana deitu ziona.
Etsaientzako beste aldera
txit zala pozgarriena,
uste zuten andik aurrera
berena zutela dena,
orduan beziñ irmo daukagu
iru margodatan ikurriña.

Jel ikurriña iru margodatan
emen daukagu ederki,
zuri ta gorri eta orleaz
apainki eta indarki.
Zer esan nai duan euskotar askok
ori oraindik ez daki,
orra idazten ni asi bada
denak ikasteagatik,
irakurrita gogoan izan
orain eta gero beti.

* * *

Ta *Argia'n*, 1934.V.20:

Jeltzaleak zintzoak
baldin bagerade,
bide zuzenetikan
ibiltzea obe;
aita Sabin Arana'k
esana du au're;
Euskadi ez askatzeko
Jaungoikorik gabe.

Sabinen esan aiek
nik daduzkat ontzat,
abertzale egizkoak
ala bear beintzat;
euskotar denok izan
Euskadiarentzat,
baita Euskadi berriz
Jaungoikoarentzat.

EZPATA-DANTZA

Ezpata-dantza ludian danik
dantzarikan garbiena,
Zaldibia'ko seme Iztueta
berau zuzendu zubana,
aitortzen degu bazuala almena ¹
Goiko Jaun onak emana.
Dantza garbi sutsuena,
Euskal-Errian bakar-bakarrik
pozez ikusten deguna; ²
semetxoari au erakusten
saiatu, aita eta ama,
odeitu egiz al dana,
asko alditan bai txit pozikan ³
begira egoten gerana,
ankaz ta eskuz, ezpata, makillaz
bizkor egin bear dana,
zaituaz bere laguna;
beroi laztantzen igarotzen zait
jai ta aste, gau ta eguna,
dalako dantza gartsuena,
zori onekoa len orain beti
dantza au izartzen duana.

Bertso luze au, Erauskin'en esku-idatzietan
azaldu da.

¹ Lenengo idatzi zuana: *bazuan*.

² Lenengo idatzi zuana: *oroituz ikusten deguna*.

³ Saiets batean idatzia: *aldi askotan txit pozikan*.

(1924)
BERTSO BERRIAK
KEIXETA AIZKOLARIARI JARRIAK

1/ Bertso berriak argitaltzeko
oraintxen badet bidea,
aizkolari bat daukagulako
kontrariarik gabea;
personari bai aitor deiogun
daukan abilidadea,
berrogei eta bi urterekin
orren ajilidadea!

2/ Berau da Jose Aranburu ta
deitzen diogu Keixeta,
Azpeitia'ko Urreztillean
jaio, azi, bai bizi-ta;
gizon bizkorra eta aizkoran
zalla, ondo ikasita,
jokatutako apustu danak
len dago irabazita.

- 3/ Uzkudun'ek beiñ premioetan
eragin zion Gernika'n,
ark ere orain ez jokatu nai
orrekin apusturikan;
zain dobletako gizona dala
dago ezagaturikan,
edozeñeri jokatutzeko
ez daukana bildurrikan.
- 4/ Iaz Zumarraga'n itz egin zuan
gizon prestuen moduan,
anuntziatu zuten garbiro,
guk irakurri genduan:
erdi aukeran jokatutzeko
iñor bazegon munduan,
trebe zegoala edozein plazatan
bati jotzeko ondoan.
- 5/ Orri jokatzeko gobernatutzen
badira egonak aurrez,
aizkoran egin saioak eta
ondo jantzitzen indarrez;
pentsatzen dute irabazitzen
ez dala egongo errez,
berrogei eta bi urterekin
guztiak dauzka bildurrez.

- 6/ Alderik askoetara orrek
egindu ditu azañak,
ia aurrera egiten dituan
lenago iñork ez añaak;
ustez seguro egonagatik
gertatzen dira eziñak,
reuma-aiderik ez daukatela
orren gorputzeko zañak.
- 7/ Kalanbririkan ere ain gutxi
beso, belaun da gerriak,
ikusten danez orren almenak
ez daude oso urriak;
lau kanakotan markik aundiña
jarrita Atxunberria'k,
seme jatorrak azitzen ditu
Azpeitia'ko erriak.
- 8/ Ezkondu eta familiako
guraso egonagaitikan,
ezagutzen da ez dagoala
txit galdua alperrikan.
Asko bezela baldin balego
naiko txuleta janikan...
Munduko lurak ez du mantentzen
gizon bizkorragorikan.

9/ Taloa eta babea janez
basoan askotan lanean,
bazkarien bat noiz edo biar
ferira datorrenean;
berrogei ta bi urte beteta
dabil irugarrenean,
aizkoran ez du iñork jarri nai
jokutzen aldamenean.

10/ Merezi duan persona bati
zabaldutzearren fama,
pentsatua naiz kantak jartzera
dala gauzarik onena;
mundu guztiak maitatutzen du
ondo portatutzen dana,
siglo batean gogoanko du
Keixetaren aitormena.

11/ «Iñork ez daki oraindik zenbat¹
Keixetak egin lezaken»
gizon askori entzuten diet
ari dirala esaten;
edade ortan orrelakorik
ez dago eta izaten,
nik bertsoetan zabaldutzen det
munduan jakin dezaten.

¹ Bertso-paperak: *zenbait*.

12/ Ez dakiguna, apusturikan
berriz jokatuko al dun,
Jaun-Goikoa da betikoa ta
gertatu leiteke galdun;
berau egia dala ez dakit
iñork sinistuko al dun,
gaur Keixeta da eguzkipeko
aizkolarien txapeldun.

Erauskin errotariak
(1924)

*Iñork ateratzea debekatua dago jabearen bai-
mena gabe.*

Bertso-papera, «*Beasañe'n A. Zunzunegire'n
moldiztegia*» argitaratua, Donosti'ko Gregorio
Mujika zanaren bertso-bilduman.

Firmaren azpiko zenbakiak, paperari eskuz
idatzi ta erantsita daude. Bertsoak jarri eta pa-
pera argitara atera zan urtea adieraziko dute.
Izan ere, Keixeta 1881 urtean jaioa zan, eta, ala,
1924'an gertatu bear bederatzigarren bertsoak
diona:

berrogei ta bi urte beteta
dabil irugarrenean...

* * *

Keixetaren aitamenik izango da berriz ere li-
buru ontan eta ari buruz zerbait esatea on izan-
go da.

1931'eko *Argia'ren Egutegia'n*, arekin eginda-
ko izketaldi bat argitaratu zuan *Iturri-txiki* izen-

goitia zuan batek. Izketaldi orretatik artzen ditugu onako auek:

«...Aratz-erreka'n begiak lenbizi argitu nituan. Azpeiti'ko baztar ezkutatu orixe makiña bat gizon bulartsuen sorteria izan da.»

«...basetxe au?

—Antxite basetxea da. Urrustil'ko parrokira egiten da. Ona etorri giñan eta emen bizi gera.»

«—Bañan, noiz eta nola asi ziñan aizkoran?

«—Aizkoraz, gazte-gazte nintzanetik, bañan aizkora-apustuan 21 urterekin lenbiziko aldiz jokatu nuan.

Aro artan, ikazkiñan aritzen nitzan eta gure artean eztabaida bat sortu ta Urrestil'ko plazan *Tobera Migel* ta *Praka-aundiren* aurka, tronko erdi bakoitzean aldatzen zirala «bikotea», jokatu ta irabazi egin nuan, Barrena'tar Galo alkate zela.

Ordutik aurrera aizkolari egiña nitzan. Laster asko, Bidani'ko *Beltza* esaten ziotenari, jokatu ta irabazi; ta gero, oso larri ibilli ondoren, Beizama'ko *Leundi*'ri irabazi egin nion.

—Noiz artu zendun zure jokalari-bizitzan pozik aundiena?

—Pozik geien eman zidan apustua, 30 urtekin jokatu nuan Beizama'ko Joxe Mari *Iruria*'ren aurka. Beizamatarrak kana erdiko 19 tronko ta nik 20 ebakiko nituan. Ondoren, 121 bira zezen-plazan edo 14 kilometro inguru lasterkatuko giñuzen. Ura izan zan apusturik ospatsuenal! Azpeiti'n jokatu ta irabazi egin nion.

Geroztik, iñori etzaio bururatu nik orduan egin nuen marka zapaltzea.

Gero 42 urte nitula...

—Baña bitarte orretan aizkorari utzi egin al zenion?

—42 urte nitula beste ekiñaldi bati asi nion. Aia'ko Txikia'ri, Mendaro'ko Kortaberri'ri ta Aia'ko Aundia'ri, denari irabazi.

«—Ta zer egin zenduan besoarekin?

—Oraintxe dirala lau urte inguru, —ez geldirik egotearren nunbait— zerra baten ari nintzala lanean, eskuiko eskuko bost beatzak ebaki zizkian eta, jakiña, elbarritu egin nintzan aizkorako.

—Ez zearo orratik.

—Asko, asko. Iñork uste baño geiago. Alare geroztik jokatu izan ditut apustu ospatsu batzuek. Bat, Azpeiti'n, 6 tronko ebaki ta 70 bira bertako zezen-plazan egitera, 46 urterekin eta 27 urteko *Agartza* aizkolari onenetakuen aurka eta irabazi egin nion.

Bestea, orain urte bete inguru *Ezkurre* Napparro'ko aizkolari onari jokatu nion Tolosa'n eta baita irabazi ere.

—Zenbat apustu galdu dituzu?

—Dirua eginda jokatu dituan guziak irabazi ditut.

—Zenbat aldiz jokatu?

—Bost aldiz jokatu-ta iru aldiz galdu premiuetan. Lenbizi, Gernika'n, Uzkudun'i; Deba'n bikoteari, ta Azpeiti'n Zapata'ri ta Antxixi'ri (bikoteari). Donosti'ko Eusko-etxean, bi aldiz lenbiziko saririk gabe gelditu.»

(1924)
BERTSO BERRIAK
SAN FERMIN GLORIOSOAREN BIZITZARI
JARRIAK

1/ Erregu askoz beartu naute
kanta batzuek jartzeko,
Naparroa'ko seme San Fermin
gloriosoarentzako;
religioso egiazkoak
pozikan daude artzeco,
fede gabeak ikasi eta
sinismenean sartzeko.

2/ Aita San Fermin Naparroa'ko
Iruña'n zana jaioa,
San Saturninok kristau egiñaz
eman zion bataioa;
Jesusentzako izandu zuan
zorrotza amorioa,
il zan ordutik argaitikan da
bere ondora igoa.

3/ Firmo aita, Eujenia ama,
San Ferminen gurasoak,
izan zeitezken aundienetako
kristau relijiosoak;
egiten zituzten gau eta egun
zintzo asko errezuak,
baita eskaiñiaz Jesus onari
beren bizitza osoak.

4/ Aita San Fermin milagrosoa
Naparroa'ko semea,
zintzo eta umil ibiltzen zana
gurasoen esanea;
ereje asko biurtu zuan
Jesus zan sinismenea,
guztion Aitak argaitik dauka
artuta aldamenea.

5/ Saturninoren kapiladuak
zuban Onesto izena,
Frantzia'ko Tolosa'n jaioa,
Iruña'n bizitzen zana;
Firmo eta Eujeniaren
etxera bildutzen zana,
Jesus nola zan San Ferminari
erakutsitzen ziona.

- 6/ Emezortzi urte zituanean,
Frainzia'ko Tolosa'n,
apaiz egiteko estudiatzen
San Fermin gogoz asi zan;
seme argi eta azkarragorik
iñun etzeikean izan,
urte gutxi barru Jesukristoren
ministro digno egin zan.
- 7/ Izkin tokitik predikatutzen
txit zan miragarritua,
aditu eta gelditutzen zan
mundu dana arritua;
Jesus nola zan sinismenean
milla asko jarritua,
laister autu zuten Iruña'rako
obispo konsagratua.
- 8/ Bear ainbat apaiz Iruña'n utzirik
egiazko borondatean,
joan da asi zan predikatutzen
Anserni Anjers partean;
Beauvaisés'en lotuta preso
sartu kartzela batean,
etzuten atera gobernadore
angoa il zan artean.

9/ Atera zuten gobernadore
gogor ura il zanean,
Normandi eta Amiens'en
berriz asi zan lanean;
milla ereje gonbertitutzen
zituala egunean,
jaungoiko faltso gezurrezkoak
bildurturik aizkenean.

10/ Sendatzen zituan gaixo zeudenak
nola eri elbarriak,
biurtu ere Jesusen alde
gaizto kruel biurriak,
era onetan argiturikan
milagro arrigarriak;
jakin zuanean, beregana deitu
ango gobernadoriak ¹.

11/ Galdetu zion: «Zeñen izenean
egiten dezu oinbeste lan?»
Erantzun zion: «Jesusenean,
iñola ezin bestelan.»
Orduan ere gizon gaiztuak
baziran orain bezelan,
San Fermin berriro sartu-azi zuan
illuneneko kartzelan.

¹ Bertso-paperak: *gobernadoreak*.

12/ Bañan Jaun-Goikoak bialdu zion
pozgarrizko aditzera:
«Egin dituzun lanarengaitik
Nik sariatua zera;
martirioaz irabazitako
korona zatoz jartzera!»
Agorrillaren ogei ta bostean
gertatu zan agertzera.

13/ Rizerio Barok agindu zuan
kartzelan mozteko lepoa,
iñoren bistan kenduta bildur
irtetzen alborotoa;
illoztu eta ala utzi zuten
San Fermin gizarajoa,
Amiens'eko San Anjel elizan
gorputza izkutatua.

14/ Urte askoan arrata aundiz
egiten ziran saiatu,
jakin nairikan arren gorputza
nun ote zan enterratu;
obispo Salbiok San Fermin zuan
milagro aundiz topatu,
Amiens'ko San Anjel elizan
gaur egiten da gertatu.

- 15/ Uztaillaren zazpian degu
geure San Fermin eguna,
ondasun eske kristau fielak
millaka biltzen gerana;
Naparroa'n dago eliza asko
San Fermin izen duana,
Azkarate'koa da guztietan
altsu miragarriena.
- 16/ Jesusek eskura artu gaitzala
aizken orduko garaian,
San Migel ere goi-aingerua
zaindari daukagu goian;
oieri eskatzen bizi guztian
saia gaitzan atalaian,
agur, San Fermin, guzaz oroitu
Josepetako zelaian.

1924'an Erauskin Errotariak

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Orendain'go Juan Garaialde'ren eskutik jaso.

* * *

Argia'k ere argitaratu zituan bertso auek:

1933.IX.3'an, lenengo bertsoa. Aldaketak:
1/1: Erregu askoz beartzen naute; 1/4: begiragarri arentzako; 1/5: erlijioso egiazkoak.

1933.IX.17'an, 2, 3, 4 eta 5'garren bertsoak.
Aldaketak: 3/3: izan ditezken aundienetako;
3/5: egiten zituen gau eta egun; 3/6: zintzo

otoitz errezoak; 4/5: ereje asko biurtu zituan; 4/7: guztion Aitak orgatik dauka.

1933.X.1'an, 6, 7, 8, 9, 10 eta 11'garren bertsoak. Aldaketak: 6/3: apaiz egiteko adieratzen; 7/2: zala begiragarritua; 7/4: ozte dena arritua; 7/6: aneika asko jarritua; 7/8: gotzaia konsagratua; 8/6: sartu espetxe batean; 9/2: gaizto ura il zanean; 9/5: milla gaizki egille onbidetuzen; 10/5: era onetan argitalduaz; 10/6: egikera arri-garriak; 10/8: gobernadore berriak.

1933.X.22'an, 12, 13, 14, 15 eta 16'garren bertsoak. Aldaketak: 12/4: nik saritua zera; 12/6: korona zorrotz jartzera; 13/1: Rizeriobarok agindu zuan; 13/2: espetxean mozteko lepoa; 13/8: gorputza lurperatua; 14/5: gotzai Salbio'k Deun Fermin zuan; 14/7: Amiens'ko San Migel elizan; 15/2: geure San Fermin'en eguna; 16/7: agur Deun Fermin, gutzaz oroitu.

(1924)

GORA GURE EUSKALERRIA!

- 1/ Biotza daukat beti eskari
arren gogoartzeko,
illunpetako euskotarra
argi-izar bat jartzeko;
ingi onetan oju garbia
euskaldun guztiontzako,
zapuzkeria baztar utzita
Amarengana biltzeko,
atzeritarrak gu bizirikan
dabiltza lurperatzeko.

- 2/ Orra zuentzat, anai-arrebak,
neure ongi etorria,
Amarengana maite biltzea
zer gauza miragarria!
Banakatuta gabiltzalako
daukagu negargarria,
lenago ere argatik dago
arrotzen mende jarria,
Jaungoikoari besteri zorrik
ez dion Euskalerria.

- 3/ Gauza bearrak emen garbiro
nai ditut adierazi,
ez dakitenak bear luteke
irakurri ta ikasi:
aita eta amak seme jatorrak
egiten dituzte azi,
ta etxerako onak dirala
gañera berriz ikusi,
aiek bialduta morroia nola
jarri etxeko nagusi?
- 4/ Morroia etxean nagusi eta
semeak joan bearra,
era onetan bialdu zuten
jatorrizko Lege Zarra.
Anaitu gaitzan euskotar danok
artu dezagun indarra,
gañerakoan jatera gatoz
gure oin azpiko belarra,
au ikusita arkaitz biziak
egin lezake negarra.
- 5/ Nekazariak arto-gariak
soroan ditu egiten,
aiengatikan saldu-tokitik
asko jan eta edaten;
gutxireneaz etxogin bear
zortzi-beratzi illabeten,
eldutakoan jarritzen ditu
metan denak larrain baten,
nola arrotzari utziko dio
aiek andik eramaten?

6/ Gure Gipuzkoa'k izandu zuan
urte oroigarriena,
edestiak dio millaz ondoren
zala berreungarrena,
Urriak ere zuala berriz
zortzigarrengo eguna,
Naparroa'tik aldendu eta
Gaztela'ra jarri zana;
ikasi eta gelditu bedi
lenago etzekiena.

7/ Naparra utzita bera joan zan
Gaztela'rekin jartzeko,
Alonso errege zortzigarrena
pozik zegoan artzeko;
Mondragoi'eko erri ederra
gauza erabakitzeko,
bañon ark guri ez agintzeko,
ain gutxi ikututzeko,
gañerakoan guk nai bezela
erara gelditutzeko.

8/ Erabaki ura asko alditan
guk degu irakurritzen,
ez dakitenak entzundakoan
guztiz dirade arritzen;
degun gogoia oso ez bazaigu
beintzat erabat urritzen,
illunpetako gazte guztiak
alegin gaitzan argitzen,
Gaztela erriko erregek guri
etzigun ezer agintzen.

9/ Milla lareun larogei ta bian
Gipuzkoa'k inglesakin
amar urteko anaitasuna
artu zuten alkarrekin;
oek gudarik izan ezkeru
Gaztela'ko erregekin,
Gipuzkoa'rik ez irtetzeko
arengana berorrekin,
or agertzen da erregek nundik
agintzen zuan gurekin.

10/ Gauza bearrak erakutsitzen
saiatzen gera alegiña,
euskotar onak poz artzen dute,
txarrantzako da miña;
guk ez dakigu zergatik duten
oiek orrelako griña,
aurrera ere egingo degu
izketa beti berdiña,
ordun bezela lege zarraren
mendean egon bagiña!

11/ Milla berreungarren urtean
batu giñan Gaztela'ra,
milla irureun ta ogei ta amabian
urrena berriz Araba;
milla irureun ta irurogei ta
emeretzian Bizkaia,
milla bosteun eta amabian
azkenekoa Naparra,
bañon erregek ez egiteko
ikututxo bat bakarra.

- 12/ Milla zazpireun ta larogei ta
bederatzian Prantzia
etorri zan Zuberoa ta
gure Laburdi kentzea;
indar andia ark zeukalako
etsai gaiztoen antzea,
Gaztela erriko errege gutxi
azaldu zan laguntzea,
ura guretzat ezer etzala
or dago ezagutzea.
- 13/ Milla zortzireun eta ogei ta
emeretziko urtean,
Urriak berriz ogei eta bost
zituan egun batean,
atzerritarrak lau onuzkoak
lotu giñuzten katean;
orain argatik agintzen dute
arrotzak gure artean,
euskotar danok anaitu gaitzan
ortik askatu gaitean.
- 14/ Soldaduzka ere jarri ziguten
berrogei urte barruti,
Euskalerrria etsai batzuek
etzuten asko erruki;
emengo umeak orain argatik
joaten dirade urruti,
lenago berriz ez giñadenak
irtetzen geren lurreti,
negargarri au sortu zitzaigun
bi gizon salduengati.

15/ Zarrak erdiak daude logale,
gazteak esnatutzeko,
alegin guztik bear ditugu
euskaldunok anaitzeko,
gerok nai degun aldun zintzoak
epai onetan jartzeko,
jatorrizko gure aginteak
Amarengana ekartzeko;
bildur da lotsa zeñek biar du
bere gauza eskatutzeko?

16/ Eusko-erriari zer egin zioten
gure Jaungoikoak daki,
nik beti berdin entzuten diet
bai ogeiri ta bai bati;
lau seme gaiztok lurra jo arte
arrunt nai digute jarri,
bañon maiteok jaso nai degu
len zan bezela gañeti,
gora euskotarron anaitasuna
orain, gero eta beti!

Erauskin Errotariak
(1924)

Bertso-papera, «*Tolosa'n E. Lopez'enean*» argitaratua, Donosti'ko Gregorio Mujika zanaren bilduman.

Bertsoetatik ez da argibiderik ikusten, sail au noiz jarria dan somatzeko. Baiñan egillearen firmaren azpian, eskuz idatzita, onela esaten da: 1924. Seguru aski, Mujika'k berak idatzia izango da eta ontzat ar dezakegu. Mujika'k noiz eskuetaratu zuan esan naiko du.

Beste argitaraldi bat, moldiztegi-izenik gabea,

Aia'ko J. Telleria'ren eskutik jaso genduan. Aldaketak: izenburua: Gora Euskadi!; moldiztegi-utsegite bat edo beste; eta 14/10; bi Karlos Borlonengatik.

Argitaraldi ori bera, Alegi'ko Rikardo Intxausti txistularia zanaren bilduman ere agertu da. Onek ere badu bere eraskiña: 22 Sept. 1932. Intxausti'k paper ori bereganatu zuan eguna adieraziko du.

Beste argitaraldi bat, «*Imprenta Macazaga — Rentería*». Onek, aurrekoak bezelaxe bertso guziak. Ez nuan apuntatu zeñi jaso nion.

«*Bertsolariya*» aldizkaria, 50'garren zenbakian, 1932.VIII.28. Aurrekoak bezelaxe, bertso guziak.

* * *

Erauskin'en libreta batean, eskuz idatzita, sail ontako zenbait bertso agertu dira, beste gisa batez eratuta. Libretak lenengo orria falta du eta irugarren bertsoetik asten da, baiñan ori ere ez osorik:

orain Euskadi jaso nai nuke
.....izarretaraño, (1)
zer da itxumen gogorragorik
Ama ukatzea baño?

Urrena, 1931'an *Gora gure Euskal Erria* izenburuarekin argitaratu zuen 12'garren bertsoa, aldaketa onekin: bera euskadiatarra.

Ondoren, bertso berri bat:

¹ Lenengo itza ez degu ongi irakurtzen; *oroik* edo olako zerbait dio, baiñan orrek zer esan nai duan ez degu ulertzen eta puntuz idatzi degu.

Ama Euskerari seme etsaiak
jo ain zioten barrena,
gorroto nola ez du izango
olako senide txarrana?
Nik esaten det gauza oriek
Amari egin ziona,
deabruakin mutur-joka bat
egin dezala aurrena,
inpernuako leizean sartu
gero betiko urrena.

Urrengo, sail ontako 3 eta 4'garrena, aldaketa
auekin: 3/1: Asi naiz eta bear diran gauzak; 3/3:
ez dakianik baldin badago; 3/4: ondo aituta ika-
si; 3/5: aita amak seme ondraduak; 3/9: aiek
bialduta arrotz bat nola; 3/10: jarri etxean na-
gusi. 4/1: Arrotza etxean nagusi eta; 4/2: semiak
aldendu bearra; 4/3: onela bada biraldu nai du-
te; 4/4: gure jatorrizko lege zarra; 4/5: alkartu
gaitzan euskotarra; 4/8: oiñ azpiako belarra;
4/9: au ikusita arriak berak.

Gero, 13'garrena, baiñan oso aldatuta eta bi
lerro geiago dituala:

Milla zortzi eun ogei eta
emeretzigarren urtean,
Urriak ogei eta bost
zituan egun batean,
euskal erriak lendabiziko
sartzen asi ziran lurpean,
seme etsaiak zeuzkelako
asko beraren tartean;
oien kupiraz ez iñor egon
zakurrik bada katean,
ez dezatela arrotzak agindu
gure etxeko atean.

14'garrena urrengo, baiñan oso aldaturik au
ere:

Gero kintak ezarri ziguten
berrogei urte barruti,
seme etsaiak Ama Euskera
etzuten asko erruki;
neroni ere izandu nintzan
emendik oso urruti,
Madril'dik artu ninduen
da Cuba'raño aurreti,
gaizto batzuegatik majiña batek
nozitu degu larruti.

Ondoren, bi bertso berri:

Kondairak dio gure aberriak
dituala sei laterri,
Gipuzkoa, Bizkaia, Araba, Naparra,
Zuberoa ta Laburdi;
aizkeneko bi oriek zirala
frantzesaren mende jarri,
beste lau oek nastu-azitzen
etsaiak badabiltz larri,
baño nor bagerade gureak daude,
eutsi euskotarrak alkarri,

Gure biotzak ez badirade
erabat biurtu arri,
anai leialak, al dan guzia
eutsi deiogun alkarri;
gerok zaitzekoak jatorrizkoak
badauzkagu sei laterri,
beragatikan Ebro lurrean
muga on bat zuten jarri,
arez auzkoak guri aintzera
ez ditezela etorri.

Bi bertso auek, 1932.XII.8'an ere argitaratu zituan Erauskin'ek *Argia'n*; lenengoa, aldaketa auekin:

1/2: Edestiak dio gure Euskadi'k; 1/6: Frantzia'ren mende jausi; 1/7: lau onuzkoak nastu artean; 1/8: etsaiak larri; ta bukaerako bi le-roak falta dira.

Ta bigarrena oso aldaturik:

Euskotarrak, anai-arrebak,
egutsi deiogun alkarri,
gure biotzak ez badirade
erabat biurtu arri.
Ernaizu jauna besarkadatzea
neure biziko pozgarri,
itz ori ondo bete naikoa
ni *Erauskin Errotari*.

Ernaizu ori, Etxarri-Larraun'go berri-emalea zan *Argia'n*, eta ari bixita bat egiteko asmotan zan Erauskin.

Ta, azkenik, 1930'an argitaratu eta *Ama Euskerari jarriak* izena duan bertso-sortaren 14'garrena, aldaketa auekin: 14/1: Erdalduna're gu bezela da; 14/3: eta askotan etortzen dira; 14/4: geronen aldamenea; 14/7: jaiotakoak bearra badu; 14/8: saiatu nai al danea; 14/9: bañon agintzen ez emen utzi; 14/10: dijoatzela berenea.

(1925)
BERTSO BERRIAK
BI AIZKOLARIARI JARRIAK

- 1/ Kantak argitaltzeko
artua naiz berri,
bearrak diradela
nunbait igarri,
gipuzkoar bi gizon
aizkolariari:
Aia'ko Txikia ta
Jose Keixetari;
desafioak sarri
papeletan jarri,
biak naita larri
alkar dute neurri;
orain ere Keixeta
irabazlari.

2/ Milla bederatzi eun da
ogei ta bostean
Jesus jaio zanetik
gauden urtean,
Otsaillak ogei ta bi egun
zituan batean,
aizkol-apustua zuten
Gipuzkoa partean,
Zarautz erri maitean,
gizonez betean,
plazako atean
zein sartu tartean?
Saiatu dira alkar
ausi artean.

3/ Egun ospatsu ortan
Zarautz'ko plazan
eltxo-mordo erara
jendea bazan.
Atzaparrak betean
billeteak dantzan,
trabes egin gabeko
gizonikan etzan.
Biak esperantzan,
oso segurantzan,
ala ezagun zan,
batek bear zuna zan;
tongo egin dutenik
ez leike esan.

4/ Biak dirade guztiz
aizkolari onak,
aitortzen diotegu
euskaldun denak,
beti ere txit ondo
portatu diranak,
argaitikan dauzkate
orrelako famak;
bizkorrak kemenak,
indartsu almenak,
ez azi txaldanak
aitak eta amak,
naiz-ta Keixetak urte¹
geitxo joanak.

5/ Azkar mozten dituzte
aizkoraz trunkoak,
nola kana erdiko
naiz kanakoak.
Seme bizkorrak egin
zituan Jainkoak,
ondo ikasiak eta
indar aundikoak,
zain dobletakoak,
ez nolanaikoak,
ain gizen flakoak,
lirañentakoak;
sarritan datoizkigu
erretratoak.

¹ Bertso-paperak: *naiz-ta Keixeta urte*.

6/ Aiatarrak zeukan mundu
dena arritua,
oraindik ere asko
ez urritua;
askorekin irten da
oso luzitua,
bañan Keixetarekin
galdu du pleitua.
Zegoala goitua
guk ala aitua,
aurretik oitua,
atzean geitua,
aizkolariz Azpeiti'k
dauka kreitua.

7/ Aizkolariena dauka
Keixetak txapela,
kantuz mundu guzian
jakin dezela.
Sinisten ez duanak
proatu bestela,
berrogei ta lau urtetan
ez dago ustela;
ikusten da ez dala
gizona gexala,
iñork ez bezela
sartzen du ezpala;
Jainkoak urte askoan
bizi dezala.

8/ Nola esan aiatarra
ez dala portatu,
Keixetarentzat gutxitxo
arren gertatu?
Iñola ere txartzat
ezin apartatu,
orren kontra ziranak
dute azertatu;
asko ezertatu,
eziñ gezurtatu,
da egitzat artu,
sinismena sartu,
baita beti Azpeiti
errespetatu.

9/ Aiatarrak etzeukala
goitarran bildurrik
aizkorarekin mozten
trunko egurrik,
periodikoz ta kantuz²
ala iragarririk;
guk ere artu eta
bai irakurririk;
ez dago erririk,
au jakin bagerik,
orain gelditurik
denak arriturik:
Keixetarentzat ez da
iristen urrik.

² Arronka oiek kantuz ere zabaldu baziran, norbait-
tek jarri ta bertsoak atera zirala esan naiko du.

10/ Berrogei ta lau urtetan
familia azita,
talentuz ez dagola
bera jetxita,
bere bizi-moduaz
ain gutxi etsita,
agurtu bear degu
beti ikusita,
egñaz bisita,
gauetik goizeta,
aiarra ausita,
ondo merezita;
bikain portatu da ta
gora Keixeta!

11/ Keixeta beti dabil
gizonen antzea,
oraindik apustu bat
ez galdutzea!
Orrekin bagendukan
guk konfiantzea,
bañan urte askokin
dator balantzea.
Pasa du trantzea,
oraindik ontzea,
kreituan geitzea,
erretiratzea;
obe luke geiago
ez jokatzea.

12/ Ixildu ote dira
betarran marrukak?
Aspaldian etzeuden
gutxi barruntak.
Uste ez dan tokian
jo ditu arrokak,
bote okerra egin
diete pelotak;
orien burruntak
ziraden galantak,
aurretik erronkak,
ondoren derrotak,
orra egiak garbi
Patxi Errotak.

1925 — *Erauskin errotariak*

Bertso-papera, A. Zunzunegi'ren moldiztegian—
Beasañen argitaratua; baiñan noren eskutik de-
gun ez genduan idatzi.

* * *

Zarautz'en 1925.II.22'an jokatu zan apustu
oni buruz, onela dio Iriarte'tar Joxe Luis'ek bere
Gure erri-joku nagusiak liburuan:

«1925, otsaillak 22. Zarautz'ko Zinema pelota-
leku berrian ospatu zan neurketa. Negu-giro' za-
kar eta beldurgarri batek zigortu zuan eskualde
au egun artan. Otzak eta etengabeko erasoaldiek
aski eragozpen ezarri zizkieten aruntza abiatu
ziran jokuzaleeri. Dana dala, iru milla ikusle bil-
du ziran; artaraiñoko ikusmin eta griña sortarazi
zuan joku onek!

Amairu urteren buruan apusturik erabakitzeke egon ondoren, 43 urterekin zijoan apustua jokatzera Jose Aranburu *Keixeta*. Aiatar aizkolari gazte ta bizkor bat zan erronka jaurti ziona: Leon Uegun. *Leon Txiki* ta *Aia'ko Txikia* bezela ezagutzen zan. Ordurako amaika garaipen bikain eskuraturik zeuzkan, *Santageda* zaarraren gain aipagarriena. 1 m. 70 eta 75 kilo, *Keixeta*'ren aldean giza-txikiko aizkolaria zan. Ostera, 28 urte besterik etzituan. Eta sasoirik onenean aurkitzen zan. Ainbesterañõ ere, aalik-eta lanik astunenak ezarri zituan bere aldetik.

Arreta aundiko jokua zalarik, egundaiño ez bezelako gertuera egin zuen *Keixeta*'k. Lekunberri'n egon zan, bein eta bider. Emen aurkitzen zan, egurrak aukeratzera joaterakoan. *Atxumariya* joan zan bere orde, Leon Uegun alde-menean zularik. Baso beretik artzekotan eratua zan apustua. 12 *kana-erdiko* ezarri zituan *Keixeta*'k. 6 *oinbiko Uegun*'ek. Onen alegiñak zugaitzik trakets eta gaiztoenak lurreratu nairik! Korapilloz eta arabegiz estalitako aietxeri botatzen omen zion begia, alajaiña! «*Aizu, Jose Martin! Onoko auxe ere eratxiko nuke ba... Eta arako barreneko ura ere...*» *Atxumariya*'k, berriz, etzion iñolazko eragozpenik ezartzen: *Bota, bota! Iretzat onak baldin ba'dira, guretzat ere ez dituk txarrak izango!*» Orixe bai, ba'da ezpada ere, zugaitz gaizto aietako bat geiago bota zuan, berekin Lekunberri'ra eramateko asmoz. Bere zailtasuna ta zimeltasuna ongi egizta zitzan *Keixeta*'k alegia.

Etzegoan ezpairik. Aurkari zaarra izorratzeko leiaz zebillen aiatar argia. Eta orixe zerizkion egokiena: egur gogorrak plazaratzea. Gero izango ziran komeriak! Dema amaitu ondoren, one-

la mintzatu zitzaion Keixeta: «Leon! Ondo zegok kontraioa izorratzea, baiña urrengorako ez adi aaztu, euk ebaki egin bear ditukela plazaratzen ditukan egurrak.»

Beñere baiño obeki zaildurik zijoan Keixeta. Ara nundik, ordea, azken orduan kutsapen zital batek sukarretan jarri zion burua. Bere aldetik, eskua loturik aurkeztu zan Aia'ko Txikia. Ebaki hat babesteko noski. Ala ta guztiz ere, aizkolari biak presturik zeuden apustua ospatzeko. Atxumarriya zan azpeitiarraren erakusle. Gorriak eta bi ikusarazi zizkioten Aratz-Erreka'ko txapeldunari ondoezak eta, batez ere, egurren geiegizko gogortasunak.»

* * *

Rafael Agirre'k, bere *Juegos y Deportes Vascos* liburuan, txeetasun au ematen digu:

«*Durante la prueba, para reanimarse, Chiquito de Aya*» bebió enormes cantidades de café y coñac, que rechazó de plano «Keixeta», a pesar de la intensa fiebre que padecía.»

* * *

Iriarte'tar Joxe Luis'ek, beste argibide au emanda bukatzen du:

«Aia'koak iruzur egin zuan otsak zabaldu ziran. Norberari punterak botatzeraiñoko indarra artu zuten zurumurrak. Onela zirikatu zuan Kortaberri I'k: «Leon? Gaurko ontan arrantzuan egin dek!» Eta besteak zorrotz erantzun: «Joan adi i ere! Eta egingo dek arrantzuan Keixeta'ren aurka jokatzan baldin ba'dek!»

* * *

Argia'k, berriz, 1925.III.1'an, idazlan eder
au argitaratu zuan aizkol-apustu oni buruz:

AIZKOLARIAK KEIXETA - AIA'KO TXIKIA

Aizkolari-burruka guziak zaletasun aundia sortzen dute baserritarren artean, baña, arraioa, lengo igandean Zarautz'en jokatu zanak, baserritarak ezik kaletarrak ere mugitu gaitu.

Bultzi, beribil, gurtarin guziak gutxi ziran ara juan nai zuan jendea eramateko, ta aizkoraketa asi baño ordu bete lenago, apustua jokatu bear zan tokira sartu giñanean, arrituta gelditu giñan: lepezurreraño beteta zegon! Sarrerik merkeena lau laurlekokoa zan gero! Amaika txakur txiki sartu zizkiteken patrikan eratzalleak!

Zutik eta era txarrean egon bear genula ikusi arren, ez giñan aserretu; ain atsegin zitzaigun alde guzitan euskera besterik ez entzutea! Abarkadun baserritar artean estu samar egonarren, ez genun gure «kartera»-gatik bildurrik izan.

Jendea, itxuraz, Keixetaren alde zegon. Lengo astean Txikiaren eskua dala ta ezkala ainbeste berriketa ibilli ezkerro, nai-ta-naiez ala egon bear. Guk gure kezkatxoa bagenun ala ere.

Dirua, gu sartu giñanetik aizkoraketa asi zan arteraño: Keixeta-ren alde 10-7'ren eta Txikiagatik 6-10'i.

* * *

Amabiak laurden gutxiagotan azaldu zan Keixeta, txalo ta oiubatzuek entzunaz, eta andik amabi minutura sartu zan Txikia, «saludo» piñe-

gia egiñik txalo egin ziotenai. Bien sarrera, beren aizkora dizdikorrakin, oso atsegingarria.

Keixetak bosteko eskeñi zion, eta Txikiak arturik, alako tinkada bat eman zion besteak, era berean erantzunaz. Gure aldamenean, ori ikusita, Txikiagatik gaizki esaka jardun ziran. Arrazoiakin? Eztakigu, askotan eztana ikusten baidegu ba.

* * *

Amabiak dira ta «leon-kastillo» Keixetak irabazi du. Oraindik ere beste ordu laurden bat beren apustu aurreko egin bearrak betetzen igarõ dute... ta azkenik orra biak, aizkora eskuan dutela, lenengo enbor gañean jarrita.

Keixetak, eusko aizkolarien oitura zarrari jarraituaz eta bere kristutasuna azalduaz, «Aitare» egin du. Txikiak, bera bakarrik goiko laguntzarik gabe naiko dala uste du nunbait. Ez du eusko aizkolaria ematen! Txapela buruan dula, «Aitaren» egin gabe, asteko gertu dago.

Orra... asi dira. Bi aizkorak kementsu dabiltz gora ta bera. Ezpal galantak dijuaz aidean aizkoraren zartada indartsuak ebakita. «Txiki orrek gerri miegia zeukak aizkolaria izateko!» «Ederki biguntzen dek orratik!» «Begira akiok, begira akiok zarrari: sasoi ederra zeukak oraindik!» «Ara, erdia ebaki dik! Ori, zarra, ori!» «Besteak eztik ba oraintxe asko paltal! «Ia, zarra, eldu... Ujuju... Ori dek!» Lenengo enborra berak ebaki du aurrena.

Bigarrena, irugarrena, laugarrena, bosgarrena, seigarrena ebaki ditu Keixetak. «Orain ikusiko diagu. Orain artean berak aukeratutakoetan ibili

baitek. Lodi oitan zer egiten duan orain ikusiko diagu.» Txikia ere eldu da zazpigarren enborre-
ra, Keixetak erdia ebakita daukan garaian. Onek
iru bat minuturen aurrea darama. «Oraindik lan
luzea zioak eta gaztea lasaiago dagon itxura ematen
zioat». «Etzazula uste; zarrak golpe bakana-
goa ematen du ta... eutsi egingo dio.»

Keixetak enbor lodiak bota ditu ia; apustu er-
dia egiteko bakarra palta du. Dirua oso erori
da: 80-11'ri oju egiten entzun degu. Ara... Txi-
kiak bizkor aldia du. Keixetaren aurre edo ben-
taja laburtzen ari da. Azkeneko enbor lodiak la-
nak eman dizkio... Bañan azkenik amaitu du ta
berriro enbor metara dijua, geiago galduko ez-
tuan aurrea artzera.

Keixetak erdia 52'10''an bota du.

Txikiak erdia 57'15''an.

Erditik aurrera Txikiak alegiña egin arren,
aurrea geituaz dijua Keixeta ta berdiñera etorri
dan dirua atzera erori da.

Aiarrak 15'garren enborra, urrestildarrak baño
amar minutu beranduago amaitu du, ta, oraindik
beste bi enbor me palta ditun arren, bere azken
saioa lodi batekin egin niaz lodienari ekiten
dio. Erdia ebakitzeko zazpi bat minutu igaro
ondoren, esku aiekin geiago ezin lezakela esa-
naz, aizkoraketa uzten du, Keixetari eskua ema-
naz. Ordu bete ta ogeitamairu minutu ziran, eta
Keixeta 19'garren enborrean ari zan. Onek txalo
aundiak entzuten ditu, bere lanari lasai jarrai-
tuaz.

Bi ordu ta zazpi minutu ta erdi inguru egin
zituan irabazleak lan osoa amaitzen. Gora Kei-
xeta!

Batzuek ziotenez, Txikiak jarraitu balu, Keixeta erori egingo omen zan. Txikia bera erori ezin leikena ote da ba?

Enbor bakoitza ebakitzen zer asti igaro zuten jakitea ona izango da, aizkoraketa zer izan zan igarritzeko:

	Keixetak	Txikiak
Meak	1: 1' 40"	2' 17"
	2: 2' 28"	2' 58"
	3: 2' 30"	2' 45"
	4: 2' 29"	2' 40"
	5: 2' 33"	3' 10"
	6: 2' 25"	3' 5"
Lodiak	7: 6' 45"	7' 5"
	8: 6' 40"	9' 10"
	9: 8'	8' 40"
	10: 7' 43"	7' 58"
	11: 8' 57"	7' 27"
Meak	12: 3' 45"	4' 10"
	13: 3' 45"	4' 10"
	14: 2' 55"	4' 30"
	15: 3' 10"	5' 45"
	16: 3' 30"	7' 10"
	17: 3' 15"	(Lodi baten erdia ta utzi, Txikia erorita.)
Lodiak	18: 8' 50"	
	19: 10' 10"	
	20:	
	21: 36' inguru.	
	22:	

(1925)
BERTSO BERRIAK
AZPEITI'KO AIZKOL-APUSTUARI JARRIAK

1/ Kankak jartzera noa
aizkol-apustu bati,
zenbaitek trabesean
sartu bear beti;
irabaziak poza,
galtzalleak petri,
erakusmen au denok
gogoan eduki.

2/ Milla bederatzi eun da
ogei ta bostian,¹
aizkol-apustua zan
erri Azpeitia'n,
gañera Maiatzaren
egun amazpian;
gogoan izango det
nik bizi guztian.

¹ Bertso-paperak: *bostean*.

3/ Keixeta proatzeko
asko ziran larri,
bañan zenbat aiña dan
iñork ezin neurri;
orra irabazi bada
Kortaberri'ari,
aiatarra dan baño
gogorragoari.

4/ Aiatarrak Zarautz'en
egin zuala tongo,
kaskagor da temoso
ugarik esan do;
Keixeta geigo dala
agertu da ondo,
galduak alperrikan
ipurdian min do.

5/ Lenengo daukatena
galdutako pena;
urrena okarrena:
amorratzen tema;
orra arrazoia
garbiro etena,
urte bat geigo bezela
iaztik aurtena.

- 6/ Trabesean zertako
sartzen dira temaz,
gero egotekotan
galdutako penaz?
Orrelakoak gutxi
diraden apenas,
etxe, soro, basoak
jokatzen atzenaz.
- 7/ Trabesa egiten dute
txit gogo onean,
pozik kontrarioa
agertzen danean;
aitzeki bat seguro
dute aitzenean:
«Tongo egin dik!» esan
galtzen dutenean.
- 8/ Tongo aterazitzen
galdutako penak,
egitzat ezin artu
zenbaiten esanak;
deskonfiantza bera
alakoa danak,
egingo luke ori
esaten dutenak.

9/ Iru gizon zebiltzan
Azpeiti'n negarrez,
bei txekorran diruak
galdu eta errez,
etxera joateko
andrien bildurrez;
merezi bai bizkarrak
austea egurrez.

10/ Beste batek salduta
ardi eta auntzak,
aien diruak ditu
trabesean dantzak;
geienak galdu ere
okar esperantzak,
ori egitea da
gizonaren antzak.

11/ Andreak ere badira
trabesean iaioak,
mundu onetara nauski
ortako jaioak;
auzokoak egin da
beren balioak,
jokatuta galdu ditu
ollar da olloak.

12/ Penak ez dauzka orain
iñola aztuak,
kota eta apiak
an daude ustiak;
paretetik zintzillik
bakarrik zestoak,
ondo dago jateko
arrautza preskoak.

13/ Beste atso batena
zer kopeta-ertza:
ogei bat izurrekin
da gañera beltza.
Trabesean izan du
gutzizko okertza,
jokatuta galdurik
arreroko pertza.

14/ Galdutakoak daude
penakin erreta,
nere tontoan nago
ala igarrita;
orra esperantzia
garbiro jarrita,
sinistu gero jokua
ez dala errenta.

15/ Ogei ta sei apustu Keixeta
dago jokatua,
eta gañera danak
irabazitua;
naiz-ta izan milloi bat
duro kostatua,
azpeitiarrak, orri
jarri estatua.

16/ Aspaldian Azpeiti'n
ori diru sartzea!
Zenbat balio duan
ondo portatzea!
Aizkolariena dauka
Keixetak giltzea,
eta Atxunberriak
guztien poltsea.

1925'an Erauskin Errotariak

Bertso-papera, «*Beasaiñ'en A. Zunzunegiren moldiztegian*» argitaratua, Donosti'ko Gregorio Mujika zanaren bilduman.

* * *

Azpeiti'ko apustu orri buruz, oso berri gutxi eman digu Erauskin'ek bertso auetan; jokuaren aurka mintzatu da geien-bat. Baiñan utsune ori, Iriarte'tar Joxe Luis'ek beteko digu. Bere *Gure erri-joku nagusiak* liburuan onela dio:

KEIXETA - KORTABERRI I

1925, loreillak 17 Azpeiti'ko zezen-plazan ospatu zan neurketa au. Aiatar Uegun txikiaz jokatu ta bereala eratu zan jokua. Ordurako aizkolari gaillena zan Jose Iñazio Elorza *Kortaberrri I*, mendarotarra. Aurreko urteko abenduaren 21'an, Azpeiti'ko pelota-lekuan, Leon Uegun'en gain garaipen bikain bat burutu baitzuan, 8 kana-erdikotara. Oraingoan, ala ere, 20/9 azaldu zan dirua *Keixeta*'ren alde. 60 ontzako 12 enborren gaiñean jokatzen zuten.

Ia batera joan ziran lenen iru enborretan. 4 miñutu ta 50 segundu zeramazkion *Keixeta*'k erdi-lanak gainditzean. Orrezkero, lasai ibilli zan. Eta ia 3 enborren aldearekin garaille jeiki zan bein eta berriz.

Auek onela, afrantzuko sare bat eskuetan zualarik agertu omen zan Azpeiti'ko zezen-plazan Leon Uegun *Aia'ko-Txikia*; elkarren artean gurutzatutako itzak mendarotarrari gogorazteko asmoz-edo. Zer arraio zebillen galdetzen zioten bere ezagunek. Baita onela erantzun ere Leon argiak: «*Orain iru illabete arrain mordoska ederak iges egin zidaan Zarautz'ko pelota-lekuan. Baiña, ala Jainkoa, ementxe aurkituko ditudala iduritzen zaidak*». Eta zituan eta etzituanak jokatu omen zituan *Keixeta*'ren alde. Azkenean, sarea arraiz beterik ez, baizik-eta patrikak diruz gaiñezka itzuli zan etxera.

Enborrak (60 ontza)	Keixeta'k		Kortaberrri'k	
1	3-05	3-05	+	40''
2	4-45	7-50	+	10''
3	4-26	12-16	+	10''
4	5-33	17,49	+	1' 31''

5	3-16	21-05	+ 3'
6	5-38	26-53	+ 4' 50"
7	5-42	32-25	
8	5-20	37-45	+ 9' 15"
9	5-33	43-18	(Aurkariak amaitzean
10	7-25	50-43	gelditu zan. Bi enbor
11	7-17	58-00	t'erdi gelditzen zitzaiz-
12	5-41	63-41	kion.)

(1925)
BERTSO BERRIAK
TOLOSA'KO AIZKOL-APUSTUARI JARRIAK

1/ Bertso berriak argitaltzeko
au da era Gipuzkoa'n,
pluma tintakin eta papela
artuak ditut eskuan,
aizkolari bat ez uztearren
agurtu gabe aztuan,
ez dakiana ikasi eta
gelditzeko sinistuan;
orri gizonak eziñ eraman
piñezan eta prestuan.

2/ Berau da Joxe Aranburu ta
izen ordezeko Keixeta,
Altz-erreka'ko semea berriz,
Urrustillean azita;
ogei ta amar apustu jokatu
guztiak irabazita,
bañan baditu premioetan
lau besterentzat utzita,
zergaitik asko saiatuko zan
sakelerako gutxi-ta?

- 3/ Millaz ondoren bederatzi eun da
zan urte irugarrena,
Garagarrillak ogei ta lau
baita San Juan eguna,
Domingo eta Lapeira'n kontra
jokatu zuan aurrena;
Aia'ko Aundi Uria'rekin
ogei ta amargarrena,
ikusitzea zenbait sartu zan
Tolosa'n plaza barruna.
- 4/ Amabiña kanaerdiko biña oin biñako
bakoitzak ala zituan
Keixetak bada ebaki ditu
berrogei ta emeretzi minutuan;
ikusi nai guk beste batek nork
orrela mozten dituan,
aiatarra ere piñ jokatu da
daukan ainbat talentuan,
azpeitiarra gelditua da
beti bezela kreituan.
- 5/ Oñati'n ere Urri-illean
premioak izan dira,
lau probintziko aizkolariak
geienak azaldu dira;
millaka asko persona pozik
egondua da begira,
Keixeta orrek ekarria du
eun durorekin bandera,
urtetan gora dijoa baño
ez talentuaz gainbera.

6/ Ogei ta amar apustu jokatu eta
orra danak irabazi,
aizkolaririk piñagorikan
zein ote degu ikusi?
Tongo egiteko ori billatzen
alperrik liteke asi,
abildadea dauka eta
iñork nola galerazi?
Berrogei eta lau urterekin
aizkolari denan nagusi.

7/ Asitzerako zan Keixetan alde
ogei duro amalauri,
gazten aldetik zegoan berriz
amabi duro ogeiri;
korredoreak marruka ziran
plaza guztian agiri,
Azaroaren ogei ta bian
bazan trabesa ugari,
batzuek ustu, besteak bete
egin diote karterari.

8/ Brusa ederrak soñean eta
anketan abarka-mantarrak,
ikusi dira millaka asko
langille baserritarrak,
batzuek gizon gazteak eta
besteak aitona zarrak,
bildurrik gabe trabes egiten
dituzten diru pizarrak,
galdutakoak kopeta beltzak
zuti jarrita bizarrak.

9/ Andra batek bere gizonari
orra erakusmen bikaña:
«Naiko dirua zeuri zuzentzen
gu saiatu alegiña,
saldu ditugu txekor da txerri,
nola sagar da gaztaña;
orain etxera musua beltza
eta poltsea ariña,
obe zenduke emaztiaren
mende biziko baziña.»

10/ Gizonak dio: «Badakit nabill
familiaren kaltean,
millaka asko pezeta ditut
galdu aurtengo urtean;
kanpora irten diruarekin
kartera kasi betean,
buelakoan oso ariña
sartu etxeko atean,
grña onek bai eutsiko dit
lurpera sartu artean.»

11/ Irabaziak pozikan daude,
galduak ondamentia,
etxera joanda amorratutzen
daukatela demandia.
Berrogei eta lau urterekin
Keixetan kontra nun dia? ¹
Aizkorarekin moztuko luke
Izarraizpeko mendia,
len aiatar *Txikia* ausi zuan da
orain urrena *Aundia*.

¹ Bertso-paperak: *nun dira*.

12/ Neurri gabeko famak baditu
Keixeta aizkolariak,
kalanbririkan ez daukatela
beso, belaun da gerriak,
seme jatorra ori badauka
Azpeitia'ko erriak;
zein da nola dan zabaldutzeko
mundu guztian berriak,
orra amabi bertso ipiñi
Erauskin errotariak.

1925

Debekatua dauka Keixetak beste batek ateratzea.

Bertso-papera, Manuel Lekuona apaiz jaunaren bilduman. Paper ori puskatua dago eta etzaio moldiztegi-izenik irakurtzen.

Beste bertso-paper bat, *Beasañ'en A. Zunzuegui'ren moldiztegi*an argitaratua eta Tolosa'n Orendain'go Juan Garaialde'ren eskutik jaso. Beste ale bat, Azkoiti'ko Larraskanda baserritik eskuratu genduan.

* * *

Tolosa'ko apustu oni buruz onela dio Iriarte'tar Joxe Luis'ek bere *Gure erri-joku nagusiak* liburuan:

•1925, azillak 22. Tolosa'ko zezen-plazan, eguardiko 12'etan asera eman zitzaion neurketa nagusi oneri. Aztaz berdintsuak ziran leikide biak. Gizabetez, ordea, koska kentzen zion Martin Uria *Ustaata* edo *Aia'ko Aundia'k*. Leon Uegun *Aia'ko Txikia'z* jokatu ta garaille altzatu

zalarik, laister ausartu zan *Keixeta* aundia desapiatzera. Onen gailentasuna bein betirako ezeztutzeko prest agertzen zan. Azpeitiarra baiño zenbatez gazteagoa zan.

Auek onela, Tolosa'n bildu ziran Gipuzku ta Naparru'ko jokuzaleak egun ontan, zezen-plaza gaiñezka betetzeraiño. «Berrogei-ogeiri» eskeintzen zan dirua *Keixeta*'ren aldetik. Bestaldetik, berriz, 59 miñututan lanak amaitu ezetz eta 60 miñututan baietz abesten zuten korredoreek, 12 *kana erdiko* ta 2 *oinbiko* ebaki bear zituzten.

Bikain erantzun zion aiatarrak erdi-lanetaraiño. Orrezkero, ordea, enborrez enbor nabarmenduko zan azpeitiarraren gailentasuna. Azkenean, ia 16 miñuturen aldea atera zion (1).

Apustuko dirua ez-eze, denboretara egindako trabesen diruak oparotasunez irabazi aal izan zituan *Keixeta*'ren eragille argia zan Juan de Dios Agirre *Anton-Amube*'k. Zer-edo-zertarako balio bear zioten azpeitiar jokalaria burutsuari, egunkarian zeatz eta meatz jasotzen zituen zeaztasunek. Mutillak aprobetan burutzen zituan egintzak ongi zekizkian. Ez ori bakarrik; zein ordutan, zer eguraldiz eta nolako egurren gaiñean burutuak ziran. Arretarik aundienez jasotzen bait-zituan zeaztasun guztiak...! Eta beste amaika oar ajolagarri idazten zituan bere egunkarian bakarkako eragilleen aurrelari jakintsuak.»

* * *

Jokuren aurka mintzatu zaigu bertso auetan

¹ *Keixeta*'k 59 minutu ta 34 segundo bear izan zituan; *Aia-ko Aundia*'k, berriz, 75 minutu ta 30 segundo.

ere Erauskin Errotaria. Berdin egiten du *Guraso-bide*'k, Tolosa'ko Manuel Urreta'k alegia, *Argia*'n, 1925.XI.29'an:

«Aizkolari aitatuak bildu ziran lengo igandean onuntza, ta gizaseme-pilla galantak ere bai oien aitamenera. *Keixeta* ta *Aiarra* aizkolariak. Jokatu ta aizkora-jokua; aurrena aitatu degunak irabazi, bigarrenak galdu. Bere lana amaitu zuan *Keixeta*'k, ordua ia bete zala, gelditurik bestea bi egur aldi ta geiago oraindik zeuzkala ebakitzeko. Jokatu da, diogu berriro, aizkora-jokua, ta etxe askotan negarra; gure Euskalerriko basetxe askotan badegu naigabea ta pake-eza... Au ez da etxia ta erriaren goramena. Au da oitura gaiztoen etorrera. Ta au ontzat artu bear ez da iñolatan ere.

Lengo basetxe-gizonak musu-zapian gordetzen zituanean bere irabazik, biurriketa egin ta gañetik ortzakin estutzen zituan; ta oraingoak lasatxo, txilibistik gabe jartzen ditu ta gero galdu egin bear!»

* * *

Beste toki batean ere mintzatzen da *Argia*, egun berean, apustu onetzaz. Enbor bakoitza ebakitzeko bear izan zuten denbora esan ondoren, onela bukatzen du:

«Zorionak bi aizkolari kementsuai, gogotsu eta eusko-eraz jokatu zutelako. Biyak, euskaldun jatorrai dagokien bezela, «Aitaren» eginda asi ziran. *Tongo*... izena norbaitek erabili zuala? Aia'ko *Txikia*'k bein batean esan zuanez: «*Keixeta*'ren kontra jartzen danak *tongo* nai ta nai ez egin bear!»

(1925)
BERTSO BERRIAK
MUNDUKO IZATEARI JARRIAK

1/ Bertso berriak jartzera noa
munduko izate oni,
ez dakienak ikasitzea ¹
zergaitikan dan komeni:
kendutzalleak daude geienak
eta utziak emani,
orregatikan sortutzen da gaur
daukagun ainbat armoni.

2/ Askok diote bear degula
emen igoaldadea,
nik ez det uste izango dala
batere gauza ohea;
jarrita ere, jokuz, jan d'eran,
azkar diferente gea, ²
ez-berdintza au jarria degu
zeru ta lurren Jabeak.

¹ Bertso-paperak: *ikasitzera*.

² Bertso-paperak: *gera*.

3/ Gaurko jendea ezagutuzten
ez da erreza-antzea:
aberatsa baño pobrea dago
dotoreago jantzia;
mundu onetan dudarik gabe
bear da diferentzia,
geren eskuko beatzetatik
daukagu esperentzia.

4/ Beste batzuek ala diote
Jaungoikorikan eztala,³
orrelakoari burni-ariaz
lotu mingañen aztala,
batek bakarrik mundu guztia
nastu lezake bestela;
Jesukristok ez du maiteko
bere gudari ustela.

5/ Sasoiko asko lanan igasi
dabiltz estadu tristean,
neroni oso arritutzen naiz
oiek ala ikustean;
pobrea eta alperra bada
aizkenerako eskean,
soñean jantzi berdiñarekin
igandean da astein.

³ Bertso-paperak: *ez-dala*.

- 6/ Milloika asko persona gaude
mundu onetara jaioak,
sinistu gero kristau egiten
gaituala bataioak;
konfirmatzeak ere baditu
neurri gabeko graduak,
Jainkoak daki zenbat balio ⁴
duan geure estaduak.
- 7/ Amar bat urte amaikarekin
egiten da komulgatu,
Kristoren dotriña ikasi eta
dixaz Jaun aundia artu,
bizi guztian berau pozikan
bear deguna agurtu;
zorionean bide santu au
guretzako zan agertu.
- 8/ Ogei urtetik gora urrena
dago uztartzeko malla:
mutillak maite neskaxa eta
neskatxak berriz mutilla;
era onetan etortzen dira
alkartze santuen billa,
kristau faltarik gabe mundua
aurrera joan dedilla.

⁴ Bertso-paperak: *zenbait*.

- 9/ Baita Elizaz artu bear da
matrimonio santua,
seme-alabak edukazioz
azitzen izan kontua;
obligazio orrekin dago
guraso dana lotua,
zorrotz begira daukagu oso
geure Aita Jaungoikua⁵.
- 10/ Elizaz gabe alkar artzeak
oriek lan arloteak,
mundu onetan Jesusen kontra
dabiltzan alkaboteak,
etsai batzuen esanetara
sinismenean beteak;
erejientzat itxita daude
zeruetako ateak.
- 11/ Sinistu, kristauak, mundu onetan
gaude denbora gutxiko,
zuzen gabiltzan eta zeruko
aterik ez da itxiko,
aizken orduan Jaunak ez gaitu
aldendu eta utziko;
bere eskura artu gaitzala
betiraunde guztiko.

⁵ Bertso-paperak: *Jaungoikoa*.

12/ Gure animak aizken orduan
dauzkaten kezka larriak!
Arren, biotzak urtu ditzala,
ez badirade arriak,
eduki ditzagun zikiñik gabe
salbatutzeko jarriak;
erakusmen au argitaltzen du
Erauskin Errotariak.

Bertso-papera, *Beasañe'n A. Zunzunegiren mol-
diztegian* — 1925'an argitaratua eta Altzo-azpiko
Olazabal-berri baserriko Inazio Zabala'ren esku-
tik jaso.

* * *

Argia'k ere argitaratu zituan bertso auek: le-
nengo sei bertsoak 1935.VII.14'an; gañerakoak,
1935.VII.21'an. Aldaketak: 1/2: ludiko izate oni;
1/6: eta utziak emanari; 2/5: jarrita ere jan t'eran
jokuz; 2/8: Donoki lurren jabea; 3/5: mundu
onetan ezbairik gabe; 3/8: ikusmen esperentzia;
4/5: batek bakarrik ludi guztia; 4/7: denon ja-
beak ez du maiteko; 5/3: neroni arrunt arritu-
tzen naiz; 5/5: alperra eta txiroa bada; 6/2: ludi
onetan jaiok; 7/8: egin zitzaigun agertu; 8/6:
alkartze deunaren billa; 8/7: kistar faltarik gabe
ludi au; 9/3: seme alabak ondo eziaz; 10/3: ludi
onetan Jesusen aurka; 11/1: Sinistu kristauak lu-
di onetan; 12/6: gaizkatutzeko jarriak.

(1926)
BERTSO BERRIAK
UZKUDUN UKABILKARI
TXAPELDUN EUROPA'KOARI JARRIAK

- 1/ Millaz atzetik bederatzi eun da
urte ogei ta seigarrena,
Maiatz illaren emezortzian
oroigarritzko eguna;
ukabilkariak neurtutzeko
auturikan Barcelona,
euskaldunak azpiratu du
Europa'ko txapelduna.

- 2/ Europa'n zegon txapeldun ori
da Erminio Espalla,
Italia'ko semea berez
indar jinasiz abilla;
bañan Uzkudun errezildarra
bizkorragoa du billa,
metralla baten orde omen da
orrek daukan ukabilla.

3/ Millaka asko begira zala
ukabilka ziran asi,
Uzkudun'ek nai zuanean
Espalla baitere ausi;
au baño seme bizkorragorik
ezin liteke ikusi,
orain Europa'n euskalduna da
ukabilkarin nagusi.

4/ Beste batzuek neurtutzeko
asmoa du Amerika'n,
edozeiñekin asteko ere
ez du nauski bildurrikan,
bi anka eta bi beso dauzkan
kristau batengaitikan;
egun obetan entzuten degu
gizon askoren autikan.

5/ Uzkudun orren famak zabaldu
dirade mundu guztian,
urrengoak ere pensa lezake
zerbait orrekin astian;
dardaraizoa sartuko dio
bere aurrean ikustian,
seme bizkorra sortu zan ori
Ernio'ko arkaitz azpian ¹.

¹ Bertso paperak onela dauzka puntuak: *guztian, astein, ikustean, azpian*.

6/ Uzkudun orain Europa'n txapeldun
italiarrari kenduta,
ez gendukena lenago txartzat
orain geiago onduta;
egun orretan irabazi du
asko diru ta konduta,
andregai-paltik apenas daukan
nai baluke ezkondu-ta.

7/ Ondo dakian persona batek
emandu dizkit albistak:
ezkondutzeko pretentsioa
egin diola artistak.
Erantzun ere: «Eskarrik asko;
ez banau biurtzen bistak,
baserriako gona motz dun bat
artzeko asmoak dauzkat.»

8/ Baserritarra, nekazaria,
jaiotzaz erdi arlotea,
interesaz ta medituz orain
gertatutzen da betea.
Nork karkulatu zenbat dadukan²
aurreratuta dotea?
Ori artzen duan gona motz dunak
ai zer nolako suertea!

² Bertso-paperak: *zenbait*.

9/ Bein asi bazan euskalduna
Uzkudun ukabilkaria,
bi urte ontan partitu ditu
zartako txalogarriak;
orren kemenak ikusi dira
ez daudela urriak,
oroigarrizko semea ori
badauka Euskalerrriak.

10/ Berak eman da besterenari
egin bai kite azkarrak,
eta ikuitzen baldin badio
ukabilkazo ezkerak;
bueltan azkar joaten dira
naiz izan mutil bizkorak,
argaitik ditu Euskalerrriko
txaloak eta eskerrak.

11/ Gaztetatikan omen zituan
guztizko indar biziak,
orain iru bat urte asi zan
ikasitzen jinasiak;
nolabait ere ausiak ditu
Europa'n zeuden nausiak,
Paulino Uzkudun Errezill'ean
jaio zana ta aziak.

12/ «Nekazariak motelak dituk»
asko esaten dutenak,
Uzkudun orrek argitu ditu
ederki erakusmenak;
jinasian bat bera asi da
eta ausi ditu danak,
baserrietan daude mutil da
neskatxarik bizkorrenak.

13/ Patxi Errotak amairu bertso
iñork artu nai baditu,
Europa'ko txapeldun nola
Uzkudun zaigun gelditu;³
baserritarrak beregantzea
oinbeste onra ta kreitu,
Ameriketan ere geienak
orrek zapalduko ditu.

1926'an Erauskin Errotariak

* * *

Uzkudun'ek Europa'ko txapela irabazitakoan,
idazlan au argitaratu zuan *Argia*'k, 1926.V.23'an.

UKABILKETA
UZKUDUN EUROPA'KO TXAPELDUN

Gora ta gora Uzkudun!
Beti izango da
Paulino txapeldun.

Astearte gabaz jokatu zuten Barcelona'n Uzku-

³ Bertso-paperak: *zaigu*.

dun'ek eta Spalla'k aspalditxoan euskaldun guziok (bai italiarrak ere) irrikitzen euki gaituan ukabilketa. Burrukaldi ortan erabaki bear zuten Europa'ko txapeldun zein izan, eta guk uste genuen bezela, Uzkudun'ek irabazi du, ta, beraz, bera da gaurtik Europa guziko ukabilkarien txapeldun. Spalla'k iru urte t'er dian izan du txapel-tza ori: Paulinok zenbat urterako jantzi ote du?

Barcelona'ko zezen-enparantzan

Iñoiz ezagutu ez dan bezelako zaletasuna sortu izan du ukabilketa onek, eta gabeko bederatzietako asi zan jendea, beribilez, tranbiz eta oñez «Monumental» deritzaion zezen-enparantzara joaten.

Sarbide-txartel guziak salduak dira, eta azken orduan *prezio* ikaragarriak eskeintzen dituzte ta alaz ere asko gelditu dira sartu ezinik.

Amarrak baño len, barrengo toki ta bazter guziak bete-betiak daude: 37.000 ikusle sartu dira, ta guziak beren tokietan egokitzeke, zuzendariak lana ugari izan dute.

Egunez bezin argi dago, eta ainbat jende ta ainbat apaingarriz ikusgarri agertzen da enparantza guzia.

Spalla ta Uzkudun

Lenbizi Gonzalez eta Marti'k, eta gero Paul Fritsch eta Antonio'k ukabilketa politikak egin ondoren, amaika t'er dietan agertu zan Spalla; txalo aundiak entzun dira. Beriala agertu da Uzkudun eta gortutzerañoko txalo ta oiua sortu dira: ez omen da iñoiz alako txaloketarik entzun.

Gertu dira beriala; agurtu dira bi ukabilkari

kementsuak; aurrez-aurre daude; entzun da ezki-la-dangada ta asten da.

Lenengo roud (ekiñaldia)

Spalla asi da ematen, bañon Paulino lasai dago ta laister eman dio Spallari tankateko gogor bat. Spalla maltzurkeriz ari da, Uzkudun'i besotik eldurik.

Uzkudun'ek bigarrenez jotzen du, ta besterik gabe amaitu da lenengo *roud*.

Bigarrena

Uzkudun ezker-eskuiz kementsu ematen asi da. Spalla urreratzen zaio, ta banatzean kolpe bat arpegian eman dio Paulino'ri, sudurretik odola dariola jarririk. Au ikustean, jendea zerbait ikaratu da, bañan Paulino'k laister erakusten du ura etzala ezer, len baño kementsuago ekiñik.

Irugarrena

Ikusgarria. Biyak biziro ta bulartsu. Uzkudun'ek bi okotzeko eman dizka Spalla'ri, kilikoloka sokartera erori-azirik. Spalla'k zakatz jokatzen du, debekatutako kolpeak be-aldera zuzenduaz. Epaikariak oartzen dio Spalla'ri bere gaizki jokatzea.

Ekiñaldi ontan bentaja aundia eraman du Uzkudun'ek.

Laugarren eta boskarrenean Spalla'k Uzkudun'i besotik eltzen dio, eta epaikariak benaz oartzen du.

Seigarrenean ikusleak txoraturik daude. Paulino'k irabaziko duala ezpairik gabe uste dute.

Zazpigarrenean biyak moteltxo; bañan zortzi-
garrenian Uzkudun zuzpertz da ta ezker-eskuiz
gelditu gabe, bota du Spalla sokartera. Estu ta
larri amaitu du italiarrak ekiñaldi au.

Bederatzigarrenean Spalla'k sudurrean kolpe
gogor bat artu du ta amargarrenian boladan sartu
zaio Paulino Spalla'ri; au igesika dabil, bañan
Paulino'k arrapatzen du ta bi aldiz sokartera bo-
ta du. Paulino'k lasaitasun geixego izan balu,
lurreratu zezakean italiarra ekiñaldi ontan.

Amaikagarrenean Spalla'k maltzurkeriz jotzen
du Paulino. Epaikariak minutu bateko deskantsua
eman dio Uzkudun'i, Spalla'ri bere gaiztakeria
oartuaz.

Azkena

Amabigarren ekiñaldian Paulino'k aundiak
eman zizkan Spalla'ri, ta ikusle guziak italiarra
laister lurrean ikusteko ustez zeuden. Spalla oso-
ro kuzkurtuta, igesi ta igesi zebillen, iru minu-
tuak lurrera bañan len igaro zitezzen. Onela amaitu
zan.

Beriala epaikariak, Uzkudun'ek irabazi zuala
adirazi zuan, Europa'ko txapeldun aitorturik.

Euskalduna Europa'ko txapeldun. Gora Uz-
kudun!

Ar bitza gure zorion-agurrik beroenak.

(1926)
BERTSO BERRIAK
LAU PROBINTZIETAKO AIZKOLARIARI
JARRIAK

1/ Millari segika bederatzi eun da
ogei ta seigarren urtean,
amabi bertso jarri artean
ez naute utzi pakean;
letra bat ere ez da izango
projimoaren kaltean,
lau probintzitako aizkolariak
baizikan sartu partean.

2/ Gizon batzuek atera dute
oso ederra idia,
aizkol-joku bat zuzendutzeko
eziñ billatu obia:
lau probintzitatik aizkolari bana
baldin irtetzen badia,
bein probatzeko Keixetak zenbat
daukan abilidada ¹.

¹ Bertso-paperak onela ditu puntuak: *idea, ohea, badira, abilidadea*.

3/ Lau probintzitatik aizkolari bana
nai badute irtetzeko,
bakoitzak biña kana erdiko
asita ebakitzeko;
eta Keixeta jarriko dala
zortzi beretzat artzeko;
orra bidea oso ederra
apustu bat zuzentzeko.

4/ Jose Aranburu Keixeta oso
aizkolaria pijoa,
ondo dakigu bakar-bakarrik
urtetan gora dijoa;
esaera da «betikoa da
gure Aita Jaungoikoa»,
ezagututzen erreza dago,
orra nik esan naikoa.

5/ Keixeta bera erronka onek
botatzen ez dana asi,
beste batzuek egin dirate
bertsoak jarri-erazi;
ori baño gizon apalagorik
ezin liteke ikusi,
orrek daukana talentu asko
eta erronkea gutxi.

- 6/ Kantak jartzeko nere aurrera
etorri diran gizonak,
beartutzean esango ditut
nungo, zein eta izenak;
egin dirate oso umil da
jator izketa zuzenak,
agindu diet da orra kantuz
neuri esan diratenak.
- 7/ Gipuzkoarra ta Bizkaia'koa,
alabesa ta naparra,
lau onenan kontra jarri nai dute
Keixeta urrustildarra;
eguzkipean izatekotan
orra apustu ederra,
Azpeiti'n mendeko uda edo lurrak
nunbait baditek indarra.
- 8/ Ogei ta amasei apustu jokatu eta
denak ditu irabazi,
bi edo iru premioetan
baita besterentzat utzi;
aizkolaririk zintzoagorik
oraindik al da ikusi?
Or ezagun da tongo egiteko
iñork ez duala erosi.

9/ Taloa eta babea janez
astean dabil mendian,
meza entzunaz erri aldera
jekitzen da igandian;²
jakin naia da mutil sasoiko
aizkolariak nun dian,
berrogei eta bost urterekin
guztiak dauzka mendian³.

10/ Batzuek diote: «Keixetak ez dik
aizkoran egin markarik!»
Justuan denari irabazita
geiago al da faltarik?
Berak Azpeiti'n egin zuana
ez daukate parturik,
ogei kanerdiko moztuta amalau
kilometro korriturik.

11/ Ogei kanerdiko ebaki zituan
ordu bete bederatzi minutuan,
amalau kilometro korritu berriz
ogei ta amar segundo geigoan;
eziñ ukatu millaka askok
nola ikusi genduan,
jakin nai dute marka ori gaur
ontzeko zein dan munduan.

² *Jekitzen* dago bertso-paperean; baiñan ez al da *jetxitzen* izango?

³ Bertso-paperak onela ditu puntuak: *mendian*, *igandean*, *diran*, *mendean*.

12/ Berrogei ta bost urterekin
au dek Keixeta aitona,
lau probintzitako bana onenak
bakarrik proa nai'tuna;
merezi du ta ikusitzen da
aizkoran famaz goituna,
Patxi Erauskin zaldibitarra
kantak ipiñi dituna.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Donosti'ko Gregorio Mujika zanaren bilduman.

* * *

Amargarren eta amaikagarren bertsoetan aita-tzen dan apustua, Azpeiti'ko zezen-plazan jokatutu zan, 1912'eko Epaillak 11 zituala.

Keixeta'ren aurkalaria, Beizama'ko Jose Mari Irizar *Iruriya* izan omen zan; ogei ta iru urte zituan.

Apustu onetzaz onela dio Iriarte'tar Joxe Luis'ek bere *Gure erri-joku nagusiak* liburuan:

«...Enbor ebaketari ekin orduko aurea artu zion *Keixeta*'k. Nolanai ere, tartea etzan bereala aunditu; erdi-lanak gainditu arte bikain erantzun bait-zion beizamatarrak. 29 miñutu ta 34 segundu zeramazkian lanean *Keixeta*'k une ortan. Andik aurrera bai, noski, enborrez enbor iges egi ten zion onek. Eta 69 miñutu ta 32 segundutan —lanean astiroago jardun-eta— ogeigarren enborre zatitu zuanean, bere 16'gn enborrean ari zan *Iruriya*. Laisterkan asi zanerako, berriz, 41'gn bira amaitzen ari zan *Keixeta*. Neurketa bapo erabakirik zegoan *Keixeta*'ren alde, nola-ta ustekabeko

ezbearren batek etzuan ondatzen. Garaiz oartu zan aurkaria ere; eta amairugarren biran gelditu zan. Batere beartzeke, *2 ordu ta 20 miñututan* burutu zuan lana aratzerrekatar jokolari aundiak. Kemenik asko gelditzen zitzaion artean *Keixeta'ri*; abiadarik moteltzeke atera bait-zan plaza-tik, erriko ostaturaiño laisterka jarraiturik. »

(1926)
BERTSO BERRIAK
ESKU-PELOTARI TXAPELDUN ATANO'RI
JARRIAK

1/ Millaz gañera bederatzi eun da
urte ogei ta seigarrena,
Urri illaren ogei ta amaikan
oroigarrizko eguna;
Donostia'ko plaza berrian
ura zan partidu ona,
bizi guztiko damutan dago
ikusten izan ez dana.

2/ Partidu ori eskuz jokatzen
ziranak manorik mano:
alde batetik Mondragones ta
kontra Mariano Atano¹.
Nork uste zuen azkoitiarra
iristen zanik ortaño?
Iru tantoz galdu Mondragones'ek
gogor saiatu zan baño.

¹ Bertso-paperak: *Marino*.

3/ Azaroaren zazpian berriz
jokatu zuten bigarren,
Gipuzkoa'ko armak egiten
erri ospatsu Eibar'en;
Mondragones'ek oso bizkorra
asiera egin zuan aurren,
ogei ta bira amabirekin
atzetik gelditu arren.

4/ Mondragones'ek egin zituan
aurreneko bost tantuak,
arrankeak jo du gazteak berriz,
gero ziraden kontuak;
biek garbiro erakutsirik
zeuzkaten talentuak,
ikusle dena arritua du
Atanon mobimentuak.

5/ Mondragones asi zanean
bentaja ortan aurrena,
gizon batzuek lasai eta
estu bestien barruna;
azkoitiarrak asten du guztiz
arrankerik gogorrena,
lenengo pozak egon ziranak
estutu ziran urrena.

- 6/ Atano aren sake boleak
etziran gero goxoak,
zarrarenak ere oso gaiztoak
bañan geienak jasoak;
orregaitikan esaten zuan
plazan publiko osoak:
«Erroma-aiderik etzeukatek
orren belaun da besoak».
- 7/ Mondragones amar urtean
bera txapeldun izanik,
oraindik ere nork uste zuan
obeagorikan zanik?
Mundu onetan eziñ izandu
bada betiko gizonik,
galdu du bañan pin jokatuta,
ez da zer gaizki esanik.
- 8/ Euskal-errian Atanok ez du
oraintxen aitormen gutxi,
esku-pelotarin txapeldun nola
egindua dan iritxi;
Mondragones'ek amar urtetan
egukita dio utzi,
opa diogu urte geigoan
berak deiola egutsi.

- 9/ Eibar'tikan irabazita
Azkoiti'n sartu zanean,
ongi etorria zeñek egiña
bazuan aldamenean;
soñu ta kantu festa aundia
zebillen erri danean,
ez da izandu ederragorik
gizonan gogoenean.
- 10/ Oraindik dira beste partidu
batzuek jokatutzeko,
toki askotan naia dala-ta
oriek ikusitzeko;
bakarren bat bai utzi lezake
Mondragonesarentzako,
bañan uste da, berak nai badu,
denak Atanorentzako.
- 11/ Plaza oietan sartu dirade
millaka asko euskaldun,
bateonbateg ez dakit joana
damu izanduko al dun;
batzuek ziran irabaziak,
besteak baita're galdun;
or konpon bitez, Atano beintzat
eskuz pelotan txapeldun.

12/ Mundu guztian zabalduzko
partidu oien berriak,
berekin nola txapela duan
Atano pelotariak;
seme jatorrak beti baditu
Azkoitia'ko erriak,
guztien onran amabi bertso
Erauskin errotariak.

Bertso-papera, *Beasañ'en A. Zunzunegi'ren moldiztegian* argitaratua, eta Aizarna'ko Josefa Aizarna'ren eskutik jaso; baita Azkoitia'ko Laraskanda baseritik ere eskuratua.

Bertsolariya aldizkaria, 25'garren zenb., 1932. III.6. Onek, aurrekoak bezelaxe bertso guziak.

* * *

Atano irugarrena eta Mondragonesek, nagusi nor gelditu erabakitzeko, iru partidu jokatu bear zituzten alkarrekin, eta bi irabazten zituanak, txapela eraman. Baiñan Atanok lenengo biak irabazi. Partidu oien berri, Erauskin'ek eman digu. Atanoren aitak ere bertsoak jarri zituan: *Auspoa*, 94. *Argia* asterokoa, berriz, itz-lauz mintzatu zan. Itz-lauzko lan oiek ere merezi dute emen argitaratzea.

PELOTARIAK ATANO - MONDRAGONES

(*Argia*, 1926.XI.7)

Joan dan igandean ikusi ziran «Moderno» pelota-tokian lenengoz aurrez-aurre bi pelotari bi-

kain ta ospetsu auek: Atano ta Mondragones. (Arrasatearra esango genuke guk, baña «Mondragones» izenez ezagutzen da pelotarien artean eta orrela erabili bear sail onetan).

Gipuzkoatik, Bizkaitik, Naparroatik eta Laburditik ere etorrita «Moderno» pelota-tokian bildu zan ain erruzko gizadiak agertzen digu, eskuzko pelota dala oraiñ ere nagusi, eskuzko pelotaketak euskaldunen artean zaletasunik geien sortzen duala, ta beraz, ori degula pelotaketa guzien artean jatorrena, bai beste jolasketa guzien artean bikain ta ikusgarriena ere.

Bi pelotari trebe ta lerdanak zintzo ta leiatsu esku garbiz jokatzen! Zer ikuskizun ederragorik? Zer jolas gizonki ta sendogarriagorik?

Atseingarri izan zaigu, bada, eskuzko pelota-partidu eder auek eratutzea; ikusiaz zaletasuna sortzen baita.

* * *

Bik-biri partidu bat jokatu ondoren agertu ziran Atano ta Mondragones, bientzat txalo ugari ta sutsuak izanik.

Atera zuan lenengo sakea Mondragones'ek eta ekiñaldi txiki bat ondoren, ezker-ormaratuta (paretari peatuta) zijoan pelota ezin jaso ta galdu zuan. (Dirua 20'ri 40 Atano'ren alde).

Bigarren eta irugarren tantoak saketik egin zitan Atano'k.

Ondoren bi tanto Mondragones'ek, lenengoa atzera jota, bigarrena saketik (3-2).

Seigarren ekiñaldia ederrenetakoa izan zan: pe-

lotaketa polita egin ondoren, Atano'k poliki-poliki aurrean utzita irabazten du.

Urrengoan ere, jo-ta-erantzun, ekin zioten, eta Atano'k ezker ormarra (paretara) itsasita irabazi.

Ondorengo irurak ere Atano'k, bi saketik eta irugarrena boleaz aurrean utzita (*dejada* eginda) (8-2).

Amaikagarrena, Atano'k pelota aurrean uzteko ustez makal botata galdu du: 8-3.

Mondragones zerbait biziagotu dala iruditzen zaigu, (asieran otz eta uzkurtuta baitzegon), eta zusterkaldi ontan bost tantu bata-bestearen ondoren egiten ditu: lenengoa saketik; bigarrena Atano'k zabalera botata palta egiñaz; irugarrena, pelotaketa luze ta ikusgarri ondoren bi ormak (bi paretak) jota; laugarrena, 7'garren kuadroan ederki ormaratuta ipiniaz; eta boskarrena beso-indarrez menpetuaz: (8-8).

Biyak berdin, biyak zortzina: 10 ogerlekori 40 apustu egin dutenak estu ta larri dabilta: korredorien deadarrez gortu bearrian gaude, ura apustu egin bearra! ta... ordu artantxe Antzokian «Aurrezki-eguna» (*Día del Ahorro*) ospetutzen ari ziran.

Atsedeen-alditxo bat egin dute pelotariak eta ea, mutillak, ekin berriz!

Poliki ekin ere: tantu ederrenetako bat au izan zan: Atano'k aurrean utzita irabazi. Urrengoa ere berak boleaz aurrean utzita; bañan irugarrenian uts, *txapa* jota. (10-9).

Orain izan dute beste pelotaketa eder bat, Mondragones'ek atzera jo ta Atano'k erantzun; eta azkenez, Mondragones'ek aurrean utzi naian *txapa* jo ta galdu du.

Beste iru tanto segituan Atano'k, (bigarrena Mondragones'ek bi ormak oso ederki jo ta zabalean galduaz.) (14-9).

Mondragones'ek iru segituan: lenengoan (partidua 24'garren tantuan) jokerarik politenak ikusi ziran, Mondragones'ek bi ormak ikusgarriz jota irabazirik. (14-12).

Ondorengo zusterkaldia onuratsu izan zitzaion Atano'ri; zazpi tanto bata-bestearen ondoren egin zituan bada. (21-12).

Apustu-zaleak ogerleko bat'en kontra berrogei ipini nai dituzte Atano'ren alde.

Partidua 22'ra da, ta ikusle batzuek jeikitzen asi dira, baita Mondragones'en alde zeuden batzuek dirua ordaintzen ere, bañan... itxoin, Mondragones'ek bere indar ta kemen guziak bildurik eta zirt-edo-zart ekin dio gogor ta biziro... ta bat, bi, iru... zazpi tanto segituan: 19 ta 21: a ze larritasunak batzuen barren-aldian! Atano ere zerbait zurturik agertzen zaigu: ikusle guziak urduriz.

Ateratzen du Mondragones'ek; Atano'k ongi jaso; lenengoak aide artu ta aurrean utzi; bigarrenak bere zankariñez arrapatu, ta Mondragones'ek orma biyak (bi paretak), bañan... zabalegi ta... falta: (22-19).

Orrela amaitu da aspaldiko urtêtan ikusten ez genuen bezelako pelota-partidu eder ta zoragarri au.

Ona partidua nola eramán zan:

Atano: 3, 3, 8, 8, 10, 10, 14, 14, 21, 21, 22.

Mondr.: 0, 2, 2, 8, 8, 9, 9, 12, 12, 19, 19.

Atano'k irabazi du bada; Atano gazte ta tre-

beak, aspaldi ontan nagusi izan dan Mondragones menperatu du. Beraz, Atano txapeldun? Gaur bai; gero... gerokoak gero. «Moderno»-ko partiduan Atano'k obeto jokatu zuan, jokera eder ta ugariagoak agertu zizkigun: boleaz eta aidez iaioa da (gogoratu ezkerrez *aide* eraman zuan pelota bizia); eta besoz ere ez dala makala erakutsi zigun, aldi batzuetan Mondragones'i 8'garrren kuadrorañoako laisterketak eraman-aziaz. Itz batez: Atano pelotari osoagotzat daukagu. Zorionak.

Alaz ere, Mondragones'en aurka Atano bein baño geiagotan galtzalle izan liteken ustez gaudede, Mondragones'en indar ta kemenak aundiak diralako. Eskuarte askoren jabe dala ongi erakutsi zigun Mondragones'ek, azken-aldiko zazpi tantuak bata-bestearen ondoren egitean; eta gainera, jakin degunez, aurreko astean lau egunean oian egon bearra izan zuan, eta alaz ere, jende artean zer-esanik ez ipintzearren etorri zan partidua jokatzera. Ori da gizonki jokatzea! Bejondeizula!

* * *

ATANO - MONDRAGONES ATANO TXAPELDUN

(*Argia*, 1926.XI.14)

Baztar guziak jendez beterik zeudela jokatu zuten beren bigarren partidua pelotari bikain auek jcan dan igandean Eibar'ko «Astelena» pelota-lekuan.

Lenengotik apustuak Atano'ren alde 34'ri 40 egin ziran.

Lenbiziko sakea Mondragones'ek atera zuan, eta... tanto. Beste lau ere berdin, sakez, (5-0). Dirua Mondragones'en alde.

Seigarren sakeari erantzun dio Atano'k eta Mondragones'ek galdu, txapa jota. Beste lau tanto Atano'k, bi saketik eta beste bi Mondragones'ek jaso ondoren aurrean utzita. (5-5).

Seigarrena Atano'k sakez, eta urrengoa galdu. (6-6).

Zazpigarrena Mondragones'ek sakez, eta urrengoa aurrean utzita. (8-6).

Berriz Atano'k beste bi, (8-8); eta ondoren lau, iru sakez eta bat ezkerrez aire artuta utzirik. (12-8).

Mondragones'ek ederki zabalera botata egin du urrengo tantoa, eta beste bat sakez. (10-12).

Ondoren Atano'k lau tanto, bi sakez eta beste bi jokera ederrak eginda. (16-10).

Atano'k falta saketik, eta urrengoa uts. (16-12).

Ondorengoan Mondragones'ek bi ormak (paretak) jota, zabalean falta, eta... agur! Atano'k *tiki-taka*, sakez, boleaz eta aurrean utzirik, zazpi tantoak segituan egin ditu. (22-12).

Beraz, Atano TXAPELDUN. Gora Atano!

(1926)
BERTSO BERRIAK
GIPUZKOARREN ONRARI JARRIAK

- 1/ Kantuaz onrak merezi ditu
gure Ama Gipuzkoa'k,
nola dauzkan seme prestuak,
kementsu egiazkoak;
oriek dituzte anka bizkorrak,
ala beso ta eskuak,
izenez esan bear dizutet
nor zein aziotakoak.

- 2/ Jose Aranburu aizkoran buru,
izengoitia Keixeta,
Urreztillean bizi da guztiz
famili ederra azita,
jokatutako apustu danak
ziaro irabazita;
askoren begiak poztutzen dira
bere aurrean ikusita.

3/ Ukabilkaria errezildarra,
berau Paulino Uzkudun,
guztiak arrunt botatzen ditu,
ez dakigu zer esku dun;
jakin nai nuke ori munduan
ia zenek ausiko dun,
urrena orrengana etortzen danak
bai eta zer usteko dun.

4/ Santson bigarrena pultsuan berriz
Ernani'ko Eltzekondo,
Amerika'ra eramán zuten,
an ere portatu ondo;
obeagorik ikusitzerik
nik ez det uste egundo,
arri jasotzen buru daudenak
Aritza eta Artondo.

5/ Karga eramaten Patxi Aldaba
izan da ospatsuena,
lau probintzi onetan badu
aundiena aitormena;
bakar-bakarrik urtez dagola
piska bat gora joana,
baño ala ere proatu nai du
kontra agertutzen dana.

- 6/ Palenkan berriz berastegitarra
degu Gabino Lizartza,
iru aziotara jokatutzeko
lendikan dauka txapeltza;
naiz euskaldun, italiano,
alemana ta prantzesa,
kontrariorik baldin badago
beregana agertu beza.
- 7/ Laisterka berriz Manuel Mujika
dago amezketar zarra,
berrogei ta zazpi urtez goikorik
iñundik agertzen bada;
bere edadeko bati orretzek
emango dio lan txarra,
ori aurretik jarritzekoa
ez du bearko mantxarra.
- 8/ Eskuz da palaz, zestoz, goantez,
dauzkagun pelotariak,
beste iñungo probintzietan
ezin billatu obiak;
oien beso ta anketan ez daude
nagiak zañan ariak,
beste guztiak orrela dirala
zorrotz ta argi begiak.

- 9/ Belarra ebakitzen ausitzen ditu
Aia'ko Lokate segariak,¹
itsasoz berriz oriotarrak
onenak arraunlariak;
Real Unión'ek gain-gañoak
pelot-ostikalariak,
indarra badute Gipuzkoa'ko
baba, talo ta ogiak.
- 10/ Eizean berriz arrigarria
eibartar Sarasketa,
erri ori arma egiten
dago konduz beteta;
lengo batean neroni nago
anuntzioa leituta:
griegorentzako ein bear dituzte
eun milla eskopeta.
- 11/ Gipuzkoa'k nola galaiak
igoal dauzka damak,
eguzkiaren azpian diran
alabarik ederrenak,
belardi bati lora gozoak
bezela Jaunak emanak;
zori onekoak izan dirade
orien aitak eta amak.

¹ Bertso-paperak: *ayak Lokate segariak*.

12/ Gure Gipuzkoa'k sorkeratikan
oroimen aundiak ditu,
nik jarri naia guztiak bañan
zein liburutan kabitu?
Ama Gipuzkoa'k seme-alabak
biotzez maitatzen ditu,
aurrera ere mundua mundu
dan arte zintzo jarraitu.

13/ Lenago ere ausi zituzten
lur ontan erromatarrak,
tente jarrita izarraiz beira
zabaldua atzaparrak;
bildurrik gabe oju egin zagun:
«Gora gipuzkoatarrak!»
Orra ipiñi amairu bertso
Patxi errotari zarrak.

1926'an Erauskin Errotariak

Bertso-papera, *Beasañe'n A. Zunzunegi'ren
moldiztegian* argitaratua eta Orioko Gregoria
Ibargoyen zanaren eskutik jasoa.

(1927)
BERTSO BERRIAK

1/ Auxen da era etorri dana
bertso batzuek jartzeko,
kulparik gabe preso egon diran
itsasondotarrantzako;
letra bat ere ez da izango
iñor ofendituzeko,
eskerrak onak lege-gizonak
zeuzkatela libratzeko.

2/ Millaz ondoren bederatzi eun da
ogei ta seigarren urtean,
Azaroaren amalauean
egun seinalamentean,
negargarri bat gertatu zana
Gipuzkoa'ko partean,
Beizama erriko Korosagasti
baserri etxe batean.

3/ Etxe orretan bizi ziraden
ama ta alaba bakarrik,
lanean zintzo saiatzen ziran
egin gabetan oporrik;
egun orretan arkitu ziran
biak ill da otziturik,
Euskalerrian ez da gertatu
askotan orrelakorik.

4/ Jazinta Odriozola beste alaba
neskame zegona Tolosa'n,
egun orretako amaikaetan
etxe ortara igo zan;
bere ama ta aizpea illak
billatutzalle bera zan,
aditzerakin ala errira
destetxaetan joan zan.

5/ Jazinta bera parte ote zan
jarririk errezeloso,
kulparik gabe egotea're
izan zeikean akaso;
zerbaitengatik sartua zuten
bigarren aldian preso,
ezda gañera libratu ere
garbi jakiñ arte oso.

6/ Agintariak saiatu ziran
nun billatuko usaiak,
ama-alabak il zituztenak
agertutzeko etsaiak;
lendabiziko artu zituzten
ijitano ta artzaiak,
kulparik gabe preso, etzeuden
aien biotzak lasaiak.

7/ Andik urrena Itsasondo'ko
Lizarditara jo zuten,
aurrean artu Azpeitia'ko
kartzelara zuzen-zuzen;
periodiko batzuek berriz
gezur aundiak zabaltzen,
oiek kulpante omen zirala
baita're askok sinisten.

8/ Eriotz aiek bateonbategin
egin zituan serio,
esan lezake alkarrengana
asko zutela odio;
aizken orduan guztion Aitak
kontuak artuko dio,
zenbait familik negar egin du
kaso ori zan medio.

- 9/ Aita semeak, ama alabak,
senar eta emaztiak,
izan dituzte oso garratzak
gau t'egun, jai ta astiak;
kulparik gabe eraman bear
oinbeste pena tristiak,
orain etxean libre daude ta
aztu bitzaie guztiak ¹.
- 10/ Ondo dakigu iltzalle oien
billa zorrotz dabiltzala,
denok nai degu gaizki egiñak
arren argitu ditzala;
merezi du-ta bizia kendu
edo betiko itzala,
kulpa gabe preso egotetikan
Jainkoak libra gaitzala.
- 11/ Maiatz illaren ogei ta batean
ta larunbat-arratsian
aitzenekoak aita-semeak
erabat libratu zian;
poz-dardara bat sartu zitzaigun
askori bai biotzian,
lo-gurerikan iñork etzeukan
oiek errian sartzian ².

¹ Bertso-paperak onela ditu puntuak: *emazteak, asteak, tristeak, guztiak*.

² Bertso-paperak onela ditu puntuak: *arratsean, ziran, biotzean, sartzean*.

12/ Orra azaldu kulparik gabe
nola egonduak diran,
iñorentzako mesederik ez,
familientzat galeran;
onra emanaz bertsoak kanta
mundu guztien aurrean,
iltzalle krimen lapurrik ezta
Itsasondo'ko errian.

Erauskin Errotariak

Bertso-papera, «*Beasañ'en A. Zunzunegi'ren etxian*» argitaratua, Altzo-azpiko Olazabal-berri'-ko Inazio Zabala'ren eskutik jaso.

Bigarren bertsoan esaten danez, Beizama'ko erailketa au 1926.XI.14'an izan zan. Baiñan bertso auetan aitatzan diran guziak gertatu ziranerako, urrengo urtea sartu ta ondo aurreratua izango zan, ziur aski. Orregatik, 1927'eko bertsoak izango dira auek.

Ain zuzen, Gregorio Mujika zanaren bilduman ere arkitu degu bertso-paper au, eta ontan, eskuz erantsita, onela esaten da: 1927.

* * *

Leen azaldu degunez, Erauskin'ek bertsoak jarri zizkion 1920'eko Eibar'ko erailketari; eta 1926'eko Beizama'ko oni ere bai.

Aretzaz periodiko batek esan zuana, emen ezarria degu. Beizama'ko onetzaz ere mintzatu ziran noski, ta luze ta ugari itzegin ere. Orregatik, ez dago aien itzak onera aldatzerik.

Eriotza batetik bestera sei urte igaroak ziran. Ez da tarte luzea; bañan hitarte ortan astekari

bat sortu zan euskeraz, *Argia*, gure izkerari bide berri bat zabalduaz: kazetalaritza.

Idazle iaierik berealaxe izan zuan *Argia* orrek. Oietako bat, dudarik gabe, *Jeme* izengoitia erabiltzen zuana: Gregorio Mujika zana (1882-1931). Jaun onek gutxienez bi aldiz itzegin zuan Beizama'ko eriotza orretzaz. Ta *Garbi* izengoitiaz firmatzen duan batek ere, beste lan bat idatzi zuan gertaera berari buruz. *Garbi* ori, *Argia*'ren zuzendaria bera zan: *Garitaonandia*'tar *Bitor*.

Iru idazlan oiek, merezi dute-ta, onera aldatzen ditugu. Erdal periodikoen jokaeraren aurka, oso gogor azaltzen dira. Geroak, urte askoren buruan bada ere, arrazoi oso-oso eman zien. Gizatasunez jantzia jaio zan, beraz, euskal aldizkaritza.

Irakurlea oartuko danez, Erauskin ere, *Jeme* eta *Garbi* oien iritziko azaltzen da, «periodiko batzuek berriz gezur aundiak zabaltzen» eta abar esaten duanean.

Ona, bada, *Jeme* eta *Garbi* oiek Beizama'ko gertaera oni buruz idatziak:

(*Argia*, *Azilla*, 21, 1926)

BEIZAMA'KO ERAILKETA

Lerro oek zuen eskuetara irixterako, gauza argi jarrita egongo da noski; gu idazten ari geranean, ordea, illunpetan gaude oraindik.

Gauzak nola gertatu ote diran jakiteko irrikitzen dago jendea. Zertzelada guziak, zuztarretik atera nai lituzteke.

Ez nik. Jakin-nai baño samintasun geigo erne-arazten dirate neri orrelako gertaera negargariak.

Gure baserri maite-maite oetan orlako gauzak gertatu dirala sinistu bearrak, benetan garrazten digu biotza!

Otoitzak ildakoen alde. Errudunentzat, kupira. Zigorra, bear baldin bada; baña kupira ere bai.

* * *

(*Argia*, 1926.XII.5)

EZ ORLAKORIK!

Neronek ere badakit. Batek baño geigok esango zenuten noski onezkero: *Argia*'k zer dala-ta ez ote ditu ekartzen, eguneroko geienak bezela, Beizama'ko gertaldi orren berriak?

Zergatik? Nai ez degulako. Gauza oiek ixilik erabakitzekoak diralako. Zer uste zenuten, bada: gu ere, beste geienak bezela, or ibilliko giñala mendiz-mendi ta baserririk-baserri, zer ikusi ta zer asma, bestien bizikera zuztarretik atera ta guzioen begi-aurrean arrotu ta zabaltzen?

Ez ta ez ta ez. Beizama'ko erailketa ori dala-ta esan diranak, nazkatuta gauzkate gu. Ainbeste jendien gora-bera ixillenak esatea, beren bizikera ta izaera tellapetik atera ta garraxika adieraztea, etxe barruko gauza izkutuenak paperetan lotsa gabe banatzea... orlakorik ez degu guk egingo.

Epailariaren alde zerbait egin al izan bagenu, bai, egia len bai len argi jartzeagatik alegiña egingo genuen. Baña zakur gosetiak bezela, gero kupira gabe maxiatu ta ausnartzeko berri-zai dau-denai atsegin emateagatik? Ez da tutik ere. Gauza nazkagarriagorik...!

Besteen bizikerari begirune aundia diogu guk, eta egun oek guzietan egunerokoak esan dituztenak jakitean, min aundia artu degu. Ala itzegiteak diru asko omen dakarkie paperai. Bai? *Argia*'k ez du bada orrelakorik esango. Ezda goseak ilko baldin badu ere.

Jeme

* * *

(*Argia*, 1926.XII.5)

BEIZAMA'KO ERAILKETA DALA-TA

Ixilik gaudela, *Argia*'k gertaera negargarri orretzaz ezer ez dakarrela-ta, gure irakurle batzuek asarre dirala entzun degu.

Ixilik gaudela: jakiña ba, jueza ixilik dagon artean guk ixilik egon bear. Zer nai dezute ba? Ezeren berririk izan ez, gauzak nola gertatu diran iñork ezertxo ere jakin ez, eta alaz ere, gertaera orren berri, zertzelada guziak emanaz azaltzea? Ez, irakurleak, ez. Eginkizun ori juezaren eta bere lagunen gain dago, ta bera ixilik dagon artean guk ez degu berri oiek *asmatzeko* esku-biderik.

Au egiya ta gizabidezko oitura izan arren or ari dira eguneroko periodiku batzuek au t'ori ta bestea asmatuaz orrialde osoak gertaera orretzaz betetzen. Alaz ere, egiyak azalduaz kaltegarriak esango ez baluteke, gaitzerdi; bañan, ez da orrela, zoritxarrez: periodiku oiek esan dituztenak gizon eta sendi zintzo batzuei iraingarri ta laidogarri zaizkate ta orretarako eskubiderik ez dute; lagun urkoari bere izen ona galtzea pekatu dala ta zigorgarri dala, jakin bearrean daude. Batez

ere, astearteko periodiku baten irakurri genuena lizunkerizko «novela» oietako bat bezin kaltegarritzkoa zan. Zikinkeri oiek katolikotzat agertu nai dutenen menpeko periodikuetan...! Utikan!

Lengo egun batean artu genuen oietako periodiku bat, eta iru lerro, iru *kolumna* oso-osorik gai orretzaz zekarzkien; irakurri genuen eta... ezer ez, argi izpitxo bat eman zezaken itz bat ere etzekarren; eta au berak aitortzen zuan, irugarren lerro azkenean onela zion bada: «Azkenengo arrastada: ezeren deusik ez.» (*Ultima impresión: nada de nada.*) Eta, orretarako bete iru lerro? Bai, gizona: ta, zerekin? Ba, ziñezko berriak biltzeko iturrira, Azpeiti'ra joan zirala, an lenbizi emakume talde bateri galdetu (tokitara berri billa!), gero gizon batzuei; ondoren, giltzapetuta zegoan gazte bat au t'ori ta bestea zala (iraingarriak benetan), beriala ori guzia egiya etzala esan bear bazuan ere; juezarekin itz egin zutela, baña ezin izan zutela ezertxo ere atara, eta abar; azkenez «ezeren deusik etzekitela» aitortzeko.

Orrela izaten dira periodiku askoren *berriak*: berriketa ta uskeria, ta, len esan degunez, kaltegarriak ez balirake gaitz-erdi.

Beste eguneroko batek zion: «Juezak ezer ez dion bitartean, ixilik egon bear dala»; bañan ori, iru-lau lerro gai beretzaz bete ondoren esaten zuan. Ori al da ixilik egotea?

Ez gaude oiekin: aurka gaituzte.

Badakizute, bada; orlako gertaeratzaz, gure aburuz, zenbat berri gutxigo, ainbat obe.

Juez jaunak itz egiten duanean, jakingarri diran berriak emango ditugu; besterik ez.

Garbi

(1927)
AZPEITI'KO AIZKOL-APUSTUA

1/ Azpeiti'n aizkol-neurketa
izandu zan irmo,
aiatarra bizkor ta
bestea're ermo;
mingañaz ixil eta
biotzez animo,
irabazi zuan, gora
gure Jeronimo!

2/ Nik ez det bat jaso nai
ta bestea jetxi,
ondo neurtu arte
ezin bada etsi;
aiatarra aizkoraz
ez da gero gutxi,
Jeronimorentzako
ez arren iritxi.

3/ Onek erronka gutxi
egiten du jaurti,
ixil-ixil eta apal
ikusten da beti;
aditzera bat garbi
eman nai det gaurti:
Keixetaren txapeltza
Jeronimok aurki.

4/ Aizkol-neurketa ori
zan miragarria,
aberastu-azi du
errian erdia;
Juan Marik prantzes brusa
oroiki jarria,
nik ere neregandu
erleju berria,
pozkiro dago beraz
Erauskin Errotaria.

Lau bertso auek *Argia*'n argitaratu zituan Erauskin'ek, 1927.V.1'an.

Apustua, 1927.IV.18'an jokatu zan. Aizkolariak ziran: Azkoiti'ko Jeronimo Iturbe, *Agiñeta*, eta Leon Uegun, *Aia'ko Txikia*. Milla pezetako trabesa egiña zuten. *Agiñeta*'k irabazi zuan.

Bezperan, 1927.IV.17'an, onela zion Erauskin'ek *Argia*'n:

«Aizkol-neurketa Azpeiti'n Berpizkunde bigarrenez jokatzea erabaki dute. Gogorra izango

da. Ustea bi aldetara dago, baña batek irabazi bear. Neuk Jeronimoren alde egingo nuke ogerleko apari bat, naiz-ta txindia *Txikia*'ren alde egon.»

Irugarren bertsoan, «Keixetaren txapeltza Jeronimok (Agiñeta'k alegia) aurki» izango duala esaten du Erauskin'ek. Bai alaxe gertatu ere, bereala ikusiko degunez.

(1927)

BERTSO BERRIAK
DONOSTI'KO EUSKAL ASTEARI JARRIAK

1/ Millaz geroztik bederatzi eun ta
urte ogei ta zazpian,
Agorra-illak oroigarria
zuan bigarren astian;
euskal pestak izan dirade
Gipuzkoa Donostia'n,
ederragorik ez det ikusi
neure denbora guztian.

2/ Aurreaz garbi nola zeuden
aditzera emanak,
millaka gutxi ez dira gero
bertan izandu diranak;
ikusi're bai Gipuzkoa'ko
aizkolaririk onenak,¹
seme bizkorrak azten dituzte
euskaldun aitak eta amak.

¹ Bertso-paperak: *aizkolarik onenak.*

3/ Egun bakoitzean jokatu bear
zutean bada biñaka,
saiatu dira irabaztea
guztiak alegiñaka;
mundu onetan kristau guztiak
ez gera berdin griñaka,
neroni ere joango nitzake
talentu ori baneuka.

4/ Astelenean Illarragorri
ta Yarza ziran asi,
oso ederki egin zutela
baita're askok ikusi;
abildadea dadukanari
nola bada galerazi?
Seina trunkotan bi minutuaz
Yarza'k bai irabazi.

5/ Asteartean Mendaro-Txiki'k
Aia'kin bear jokatu,
Aia ori berriz bear zan orduan
plazara etzan agertu;
aren tokian Yarza'k ala
parte egin zuan artu,
irabaziaz asteleneko
markak gañera pasatu.

- 6/ Eman diote mutil orrixe
bizkorra dagoan antza,
asitzerako ere orrekin
askok zuten esperantza;
beraren pixu ingurukoa
egingo lukela dantza,
iru egunetan irabazi dek,
bejundeiala, Yarza!
- 7/ Astazkenean jokatu ziran
Iturbe ta Irañeta,
irabaztera saiatu ere
biak bai alegiñeta;
indarrak ondo erakutsiaz
eskuetatik oñeta,
Jeronimo bai igo zaigula
odei guztien gañeta.
- 8/ Ostegunean Errekalde ta
mendarotar Kortaberri,
beren zortziña trunkon gañean
dotore ziraden jarri;
zein geiago ote ziraden
alkar egin zuten neurri,
bi minutuan diperentzian
Errekalde garailari.

- 9/ Larunbatean Errekalde ta
Jeronimo bi onenak,
aizkolarien txapela artzea
irabazitzen zutenak;
Iturbe onek moztuak ditu
aurretik trunkoak danak,
txalo gogorak jo zizkioten
begira egon ziranak.
- 10/ Iturbe'tar Jeronimo zan
Agina'n jaio ta azi,
orren aita eta amak dituzte
meditu asko merezi;
Gipuzkoa'ko aizkolarien
txapela du irabazi,
opa diogu urte askoan
egin deiola egutsi.
- 11/ Kontrarioak aldamenean
jarriagatikan firmo,
bildurrik gabe agertutzen da
txit langille eta irmo;
orrek mingañez erronka gutxi,
biotzez asko animo,
oju garbi bat egin dezagun:
Gora geure Jeronimo!

12/ Orren portamena ez da izango
eunki batean aztua,
mundu guztian aitortutzen da
seme zintzo ta prestua;
makiña batek estutu dio
Donostia'n bai eskua,
señaletzako eman gañera
aizkora zillarrezkua.

13/ Ikusi dira orren almenak
ez diradela urriak,
millaka asko txaloka zeuden
orri begira jarriak;
Jeronimo bai seme jatorra
badauka Euskal-Erriak,
beraren onran amairu bertso
Erauskin Errotariak.

Bertso-papera, *Beasañ'en*: A. Zunzunegiren
etxian, 1927-garren urtean argitaratua, eta Na-
parroa'ko Igantzi'n Juan Sein'en eskutik jaso.

* * *

1927'eko Agorrillean, euskal festak antolatu
ziran Donostia'n. Etzan ezeren paltarik: elizki-
zunak, erromeria, pelotariak, dantzariak, abesla-
riak, izlariak, antzerkia, arraunlariak, arri-jaso-
tzalleak eta abar; eta aizkolariak ere bai.

Aizkolariak bi mailletan eratu zituzten: batean,
72 kilotik beerakoak, *B - Mailla*; bestea, pisu or-
tatik gorakoak, *A - Mailla*.

B - Mailla'ko aizkolariai buruz, onela zion *Argia*'k, 1927.IX.18'an:

«Astelenian asi zan *Aizkolari-txapeltza*. Lenengo egunian, *Azpeiti*'ko *Igartzak* eta *Nuarbe*'ko *Illarragorri*'k jokatu zuten. 45 ontzako sei enbor bakoitzak ebaki bear zituan.

Lenbiziko enborra *Illarragorrik* *Igartzak* baño 14 segundo lenago ebaki zuan: baño irugarrenian *Igartzak* aurrea artu zuan, baita 2 miñutu ta 8 segundo aurrerago amaitu ere.

Gutziz, *Igartzak* 13 minutu ta 46 segundo igaro zitun; *Illarragorrik* 15 minutu ta 54 segundo.

Bigarren egunian, *Igartzak* eta *Mendaro*'ko *Kortaberri II*'ek. Egun ontan ere *Igartza* nagusi.

Igartzak: 13 minutu ta 40 segundo.

Kortaberrik: 14 - 37.

Beraz, *Igartza B - Sail*'eko txapeldun; *Kortaberri* bigarren, eta *Illarragorri* irugarren.

Aia'ko *Txikia* etzan agertu. Zergatik? Ez dakigu.»

* * *

A - Mailla'ko aizkol-txapelketa, *Erauskin*'ek ederki aditzera ematen duanez, onela egin zan:

Asteazkenean, *Agiñeta* eta *Tolosa*'ko *Iriñeta*'k jokatu, eta arek irabazi. Ostegunean, *Errekalde* ta *Kortaberri*'k jokatu, eta arek irabazi. Larunbatean, *Errekalde* eta *Agiñeta*'k, eta onek txapela eramanean, *Azken* neurketa onetzaz onela dio *Argia*'k, 1927.IX.25'an:

«Ordiziar *Agiñeta* ta azkoitiar *Rekalde*, oitura ederrai jarraituaz *Aitaren* eginda, kementsu asi

ziran. 54 ontzako 8 enbor (tronko) ebaki bear zituzten.

Ikusle guziak arretaz zeuden aizkolari bular-tsuei begira, enbor bakoitza ebakitzean txalo ta eupadak zuzenduaz.

Lenengotik Agiñeta'k aurea artu zuan 53 segundoren bentaja artuaz, eta orrela, gutxi gorabera jarraitu zuan azkenera arte.

Aizkolari bakoitzaren lana:

Agiñeta'k:

Enbor (tronko) bat miñutu bat eta 50 segundo.

Bi: 4 miñutu ta 51 segundo.

Iru: 8 - 3.

Lau: 11 - 34.

Bost: 14 - 34.

Sei: 17 - 53.

Zazpi: 21 - 40.

Zortzi: 25 - 41.

Aurreko egunean: 24 - 55. Guztiz, bi egunetan: 50 minutu ta 36 segundo.

Rekalde'k:

Enbor bat: 2 miñutu ta 43 segundo.

Bi: 5 - 43.

Iru: 8 - 55.

Lau: 12 - 12.

Bost: 15 - 36.

Sei: 19 - 7.

Zazpi: 22 - 43.

Zortzi: 26 - 32.

Aurreko egunean: 29 - 34. Guztiz, bi egunetan: 56 minutu ta 6 segundo.

Beraz, *Agiñeta txapeldun.*

(1927)
ARROSPIDE'RI

Argia'n, 1927.VI.19'an, Irura'n jaio ta Ernani'n bizi zan *Arrospide'k*, bost bertso argitaratu zituan. Lekuz urri xamar gabiltza ta ez ditugu onera aldatzen. Bañan, bertso oietan esaten duanez, merienda ederra egiña zuten Ernani'n zortzi lagunek: Balerdi, Prantzes, Lasa, Sarasola, Arrospide aita-semeak, napar Belantxio ta Patxi Erauskin. Balerdi'k pagatu zuan. Jatekoa zuten:

Iru ankako kazuela aundi bat
dana friteraez betea,
sagardo edanez ustu genduan,
gose zegoen jendea...

Erantzuna, iru bertsoan eman zion Erauskin'ek, *Argia'n*, 1927.VII.17'an:

- 1/ Arrospide'ri erantzun bearra
orra zer lan dadukean,
oso pozikan lana egiten det
era onetako nekean;
zuenganako maitetasuna
daukat biotza betean,
zori onean bildu giñaden
Ernani erri maitean,
Loinaz-egunaz oroituko naiz
bizirik naizen artean.

- 2/ Zorionean jarri ziñaten
neure begien aurrean,
zuek ordaintzeko txindirik ez da
zillarrean da urrean;
alkarregana maitetasuna
izanaz bizi laburrean,
esan au gero gezurra dala
ez artu derriorrean,
lagun oberik etzait sortuko
ludi ontako lurrean.

- 3/ Jaio ezkerro ez gera izan
enaste asko paseak,
txiro samarrak izanagaitik
garbientako klaseak;
ez-bairik gabe laguntzen digu
Goiko-Jaunaren graziak,
iruratarrak berdindu zigun
ijara melar luziak,
Balerdi'rekin adiskide gauden,
ez gaitu ilko gosiak.

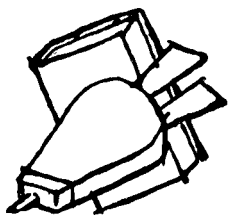
Arrospide'k beste bost bertso argitaratu zituan *Argia*'n, 1927.VII.31'an, Erauskin'entzat. Baiñan onek etzion erantzunik eman.

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1. *R. Artola*: Sagardoaren Graziya (*Aitua*).
2. *M. Soroa*: Gabon, Au ostatubal, Anton Kaiku. (*Aitua*).
3. *F. Apalategi*: Euskal mutillak armetan, I. (*Aitua*).
4. *Pepe Artola*: Ustez laguna detan. (*Aitua*).
5. *P. M. Urruzuno*: Euskalerritik zerura. (*Aitua*).
6. *T. Alzaga*: Ramuntxo. (*Aitua*).
7. *R. Azkarate*: Galtzaundi. (*Aitua*).
8. *A. Apaolaza*: Patxiko Txerren. (*Aitua*).
9. *B. Iraola*: Oroitzak. (*Aitua*).
10. Errege eguneko bertso sayoa. (*Aitua*).
11. *P. Larzabal*: Bordaxuri. (*Aitua*).
12. *Bilintx*: Bertso ta lan guziak. (*Aitua*).
13. *M. Izeta*: Dirua galgarri. (*Aitua*).
14. *P. Larzabal*: Iru ziren. (*Aitua*).
15. Ezkontza galdutako bertsoak, I. (*Aitua*).
16. *A. M.ª Zabala*: Gabon gau bat. (*Aitua*).
17. *A. M.ª Labayen*: Malentxo alargun! (*Aitua*).
- 18-19. *A. Zavala*: Txirrita. (*Aitua*).
20. *F. Goñi*: Lurdesko gertaerak. (*Aitua*).
21. *P. Larzabal*: Herriko bozak. (*Aitua*).
22. Bertsolarien txapelketa (30-XII-1962). (*Aitua*).
23. Aizkolariak. (*Aitua*).
24. *F. Imaz*: Bertso guziak. (*Aitua*).
25. *A. P. Iturriaga*: Jolasak. (*Aitua*).
26. *A. M.ª Zabala, A. Larraitz, Mir*: Periyaren zalapartak.
27. Azpeitiko Premiyoaren bertsoak. (*Aitua*).
28. *B. A. Mogel*: Ipui onak. (*Aitua*).
29. *T. Alzaga*: Burruntziya. (*Aitua*).
30. *G. Anduaga*: Egunsentiko txoria. (*Aitua*).
31. *M. Soroa*: Baratzen. (*Aitua*).
32. *M. Elicegui, A. Zavala*: Pello Errotaren bizitza. (*Aitua*).
33. *M. Elizegui, A. Zavala*: Pello Errotak jarritako bertsoak.

34. *P. Larzabal*: Senpere-n gertatua. (*Aitua*).
- 35-36. *J. V. de Echagaray*: Festara.
37. *A. Cardaberaz*: Euskeraren berri onak. (*Aitua*).
38. *S. Salaverria*: Neronek tirako nizkin. (*Aitua*).
39. *Bertsolariak*: Amar urteko bertso-paperak. (*Aitua*).
- 40-41. *J. R. Zubillaga*: Lardasketa. (*Aitua*).
42. *Uztapide*: Noizbait. (*Aitua*).
43. *Bertsolari-txapelketa*. (1-I-1965). (*Aitua*).
44. *P. Larzabal*: Hilla esposatu. (*Aitua*).
- 45-46. *J. M. Satrustegui*: Bordel bertsolaria. (*Aitua*).
47. *P. M. Urruzuno*: Iru ziri. (*Aitua*).
48. *P. Barrutia, Sor Luisa, X. Munibe*: Teatro zaarra. (*Aitua*).
- 49-50. *A. Zavala*: Pello Errotaren itzala. (*Aitua*).
51. *P. M. Urruzuno*: Ur-zale baten ipuiak. (*Aitua*).
- 52-53. *G. Anduaga*: Bertso-bilduma.
54. *A. Zavala*: Pernando Amezketarra bertsolaria. (*Aitua*).
55. *Basarri*: Laugarren txinpartak. (*Aitua*).
56. *A. Zavala*: Udarregi bertsolaria. (*Aitua*).
- 57-58. *C. Beobide*: Asis'ko Lorea. (*Aitua*).
59. *A. Zavala*: Axentxio Txanka bertsolaria.
60. *A. Zavala*: Errikotxia, Itxaspe ta beste zenbait bertsolari. (*Aitua*).
61. *A. Zavala*: Gaztelu bertsolaria.
62. *A. Zavala*: Zarautz'ko Zaldubi bertsolaria.
- 63-64. *A. Zavala*: Juan eta Pello Zabaleta bertsolariak.
65. *J. M. Satrustegui*: Luzaide'ko kantiak. (*Aitua*).
66. *A. Zavala*: Iru bertsolari. (*Aitua*).
67. *Bertsolari-txapelketa* (11-VI-1967). (*Aitua*).
- 68-69-70. *A. Zavala*: Alzo'ko Imaz bertsolaria.
- 71-72. *A. Iturriaga*: Ipuiak.
73. *A. Zavala*: Iru anai bertsolari. (*Aitua*).
- 74-75. *A. Zavala*: Errenteria'ko bertsolari zaarrak.
76. *A. Zavala*: Alza'ko bertsolari zaarrak.
- 77-78. *A. Zavala*: Paulo Yanzi ta bere lagunen bertsoak. (*Aitua*).
- 79-80-81. *A. Zavala*: Lexo bertsolaria.
82. *A. Zavala*: Juan Maria Zubizarreta bertsolaria. (*Aitua*).
83. *A. Zavala*: Motza, Zulaika ta Ugalde bertsolariak. (*Aitua*).
84. *M. Matxain*: Uste gabea.
85. *Xalbador*: Ezin bertzean. (*Aitua*).
- 86-87. *A. Zavala*: F. Iturzaeta bertsolaria.

- 88-89-90. A. *Zavala*: Xenpelar bertsolaria. (*Aitua*)
91. A. *Zavala*: Txapel bertsolaria. (*Aitua*).
92. I. *Alkain*. — A. *Zavala*: Alkain aita-semeak.
93. A. *Zavala*: Zubeltzu ta Saikola bertsolariak.
94. A. *Zavala*: Atano ta Estrada bertsolariak. (*Aitua*).
- 95-96. A. *Zavala*: Azkoitia'ko zenbait bertsolari.
97. A. *Zavala*: Bidasoa aldeko bost bertsolari.
- 98-99. *Inozentzio Olea*: Goierriko lorak.
100. *Manuel Lasarte*: Bertso-mordoxka. (*Aitua*).
- 101-102. A. *Zavala*: Txirritaren bertsoak. I. (*Aitua*).
- 103-104. A. *Zavala*: Txirritaren bertsoak. II. (*Aitua*).
105. *Jose Inazio Etxeberria*: Mendi-gañetik.
106. A. *Zavala*: Pastor Izuela. — Ezkioko ta Segurako itxuak.
107. A. *Zavala*: Zepai bertsolaria. (*Aitua*).
108. *Mattin*: Ahal dena. (*Aitua*).
- 109-110. *P. Lafitte*: Mañex Etchamendy bertsolaria.
111. *Bertsolariak*: Xenpelar-saria, 1972. (*Aitua*).
112. *Basarri*: Sortu zaizkidanak.
113. *P. M. Urruzuno*: Sasiletrau baten ziria.
114. A. *Zavala*: Kaskazuri bertsolaria.
115. A. *Zavala*: Larraburu, Lexoti ta Balentin bertsolariak.
116. A. *Zavala*: Oiartzungo bost bertsolari.
- 117-118. *Balendin Enbeita*: Nere apurra.
119. A. *Zavala*: Oiartzungo beste lau bertsolari.
- 120-121-122. A. *Zavala*: Mendaro Txirristaka.
- 123-124-125. A. *Zavala*: Zampirain anaiak.
126. A. *Zavala*: Ustu ezin zan ganbara.
127. *M. Arozamena*: Nere aldia.
128. A. *Zavala*: Amodiozko penak bertso berrietan.
129. A. *Zavala*: Afrika'ko gerra (1859-1860).
130. A. *Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (I).
131. A. *Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (II).

AUSPOA
LIBURUTEGIA